

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Anna Dumont

**Pracovní imigrace Turků do Německa a vývoj
německé imigrační a integrační politiky**

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Anna Dumont**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.**

Oponent práce: **PhDr. Lenka Filipová**

Datum obhajoby: 25.1.2010

Hodnocení: Velmi dobře

Bibliografický záznam

Dumont, Anna. Pracovní imigrace Turků do Německa a vývoj německé imigrační a integrační politiky. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2008. 54 str. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc..

Anotace

Bakalářská práce „Pracovní imigrace Turků do Německa a vývoj německé imigrační a integrační politiky“ pojednává o příchodu tureckých hostujících pracovníků do Německa, jejich usazování na území a podmínky, za jakých v zemi žili a dodnes žijí. Tento vývoj turecké pracovní imigrace je v první části doplněn o vývoj německé imigrační a integrační politiky, v druhé části je pak věnována pozornost současné integraci tureckých imigrantů a jejich přijetí většinovou společností na příkladu dvou důležitých občanských, resp. lidských práv a svobod. Prvním je svoboda vyznání rozpracovaná do dvou oddílů – svoboda vyznání ve školách a stavba mešit v německých městech, druhým je otázka politické participace tureckých obyvatel rozpracovaná taktéž do dvou hledisek – možnosti politické participace pro občany, tedy naturalizované imigranty a pro cizince trvale usazené bez německého občanství. Práce se snaží nalézt odpověď na otázku, do jaké míry je integrace úspěšná a zda se Německu daří nacházet rovnováhu mezi demokratickými hodnotami a právem na kulturní rozdílnost muslimských menšin. Dotýká se také největších problémů současné druhé a třetí generace Turků, jakými jsou nedostatek vzdělání a rozpor mezi liberálním německým prostředím a přísně konzervativním prostředím uvnitř muslimské rodiny.

Annotation

My Bachelor's thesis, "Labour Immigration of Turks to Germany and the Development of German Immigration and Integration Policy" deals with Turkish guest workers' arrival and subsequent settlement in Germany and the conditions they have been living in. The first part of my thesis is devoted to the evolution of Turkish labour immigration and a discussion of its influence on and co-evolution with German immigration and integration policy. The second part is addressed to the acceptance shown by the majority of Germany society of contemporary Turkish immigrants' integration and uses as examples the development of two important public or human rights. The first of these rights is freedom of religion, which contains both freedom of religion at school, and the right to build mosques in German cities. The second is the right to political participation for Turkish residents who are either German citizens or who have

permanent residency, but not citizenship. The thesis tries to answer the questions of how successful integration has been and whether or not Germany has found the right balance between democratic values and the cultural diversity brought by having a large Muslim minority. The thesis as well touches on the biggest problems of the second and third generations of Turkish immigrants which are a lack of education, and the antagonistic relationship between the German liberal establishment and the strictly conservative institution of the Muslim family.

Klíčová slova

Imigrace, integrace, Turci, Spolková republika Německo, hostující pracovník, první generace přistěhovalců, druhá generace, vzdělání, náboženství, islám, politika.

Keywords

Immigration, Integration, Turks, Federal Republic of Germany, Guest Worker, First Generation of Immigrants, Second Generation, Education, Religion, Islam, Politics.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 25.1.2010

Anna Dumont

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Doc. PhDr. Jaroslavu Kučerovi, CSc, který mi pomohl cennými radami jak po formální, tak po obsahové stránce.

Obsah

ÚVOD.....	7
ČÁST PRVNÍ	
1. ZÁKLADNÍ POJMY.....	11
1.1. ZÁKLADNÍ POJMY OBECNĚ.....	11
1.2. ZÁKLADNÍ POJMY – NĚMECKO.....	13
2. TURECKÁ IMIGRACE DO NĚMECKA.....	15
2.1. FÁZE PRVNÍ 1949-1960.....	16
2.2. FÁZE DRUHÁ 1961-1973.....	17
2.3. FÁZE TŘETÍ 70. A 80. LÉTA.....	19
2.4. FÁZE ČTVRTÁ 90. LÉTA – SOUČASNOST.....	20
ČÁST DRUHÁ	
3. SVOBODA VYZNÁNÍ A NÁBOŽENSKÉ SYMBOLY.....	25
3.1. NÁBOŽENSKÉ SYMBOLY VE ŠKOLÁCH.....	25
3.2. STAVBA MEŠIT V NĚMECKÝCH MĚSTECH.....	27
4. POLITICKÁ PARTICIPACE TURKŮ V NĚMECKU A ROLE ISLÁMSKÝCH SDRUŽENÍ.....	31
4.1. POLITICI TURECKÉHO PŮVODU V NĚMECKU A JEJICH VLIV NA DOMÁCÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKU.....	32
4.1.1. <i>Politici tureckého původu na státní, spolkové a evropské úrovni.....</i>	35
4.1.2. <i>Cem Özdemir.....</i>	36
4.2. ISLÁMSKÁ SDRUŽENÍ.....	37
ZÁVĚR.....	39
SUMMARY.....	41
SEZNAM PŘÍLOH.....	43
POUŽITÁ LITERATURA.....	44
PŘÍLOHY.....	46

Úvod

Imigrační politiky států Evropské unie se různí. Západní Evropa již od konce druhé světové války (resp. od rozpadu koloniálních panství) řeší otázku, jak systémově zakotvit a co nejlépe zakomponovat do národních zákonů otázku přistěhovalectví. V současné době vyvstává na toto téma nepřehledné množství otázek a evropské státy musí čelit novým výzvám a problémům, které s otázkou národních a náboženských entit vyplývají. Na jedné straně stojí potřeba nových pracovních sil, na straně druhé pak problém s integrací imigrantů, kteří hledají svou identitu mezi svou domovskou zemí a kulturou západního světa. Do širokého povědomí lidí a na první stránky tisku se problém menšin dostal až v roce 2001, kdy byly spáchány teroristické útoky na Světové obchodní centrum v New Yorku a celý euroatlantický svět si uvědomil, že na otázky týkající se přistěhovalců je třeba hledat odpovědi. Nestačí jen zaměstnávat levnou pracovní sílu ze třetích zemí s představou, že bude prospěšná zdejší ekonomice a ponese svůj neplnohodnotný status; musíme najít rovnováhu mezi asimilačními a multikulturními názory na otázky života imigrantů v majoritní společnosti a umožnit jim, motivovat je, aby se stali jejími plnohodnotnými členy. Evropa se dnes potýká s malým přirozeným přírůstkem obyvatelstva a s ním souvisejícím velkým otazníkem v oblasti veřejných financí. Je neoddiskutovatelné, že přistěhovalectví potřebujeme. Musí se mu však dát politicky jasná pravidla a jednotné podmínky. To je současná výzva pro Evropskou unii, jež má dostatek předpokladů k tomu, aby tento fenomén institucionalizovala a sjednotila napříč evropskými státy. Evropská unie v posledních letech stále více informuje své obyvatele kampaněmi za rovné příležitosti a práva menšin. Tento rok probíhá tzv. Evropský rok mezikulturního dialogu, kde je akcentováno právě soužití většinové společnosti s muslimskými menšinami. Každá členská země Evropské unie získala dotace na projekty, které mají seznámit širokou veřejnost s kulturou menšin. V Německu je v rámci osmi projektů akcentován dialog mezi náboženstvími a seznamování mládeže s problémy svých vrstevníků z jiného kulturního prostředí. V České republice je program zaměřen na romskou menšinu, na poznávání jejích kulturních tradic a na obecné seznámení s islámem, o kterém se v České republice ví jen velmi málo. V rámci národních projektů je možné zaměřit se na národní specifické otázky, v celoevropských projektech jsou pak podporovány obecnější principy, jako je zachování kulturní rozdílnosti, dialog mezi náboženstvími či role náboženství v politice.

Česká republika je teprve na počátku tvorby efektivní legislativy v oblasti migrace. Jako integrální součást Evropské unie přestává být pouze tranzitní, ale čím dál častěji se stává také

cílovou zemí migrantů. Zkušenosti našich německých sousedů by se proto mohly stát důležitým faktorem pro pochopení celé problematiky a mohly by nám poskytnout ponaučení, jak předejít chybám, ke kterým v této oblasti ve Spolkové republice docházelo.

Úkolem této bakalářské práce je přiblížit, jak v současnosti probíhá soužití turecké minority v německé společnosti v kontextu vývoje německé imigrační politiky. Na pozadí historických souvislostí a vybraných aktuálních témat se bude snažit přiblížit vzájemné vztahy Němců a německých Turků a jejich dopad na dnešní většinovou německou společnost. Práce je rozdělena do dvou tematických okruhů. První okruh je institucionálně-historický, jenž obsahuje úvod do problematiky přistěhovalectví hostujících pracovníků, fáze tureckého příchodu do SRN od roku 1961 do současnosti a vývoj německé imigrační a integrační politiky. Druhý okruh je složen z vybraných klíčových témat současnosti, která jsou díky své kontroverzní povaze předmětem četných celospolečenských debat. Prvním tématem je svoboda vyznání, náboženské symboly a pojetí víry v demokratické společnosti, druhým je participace Turků a tureckých Němců v německé politice a role islámských sdružení v turecké občanské společnosti.

Jaké motivy vedly Německo k náboru tak velkého počtu hostujících pracovníků? Jakou legislativu Německo vůči imigrantům uplatňovalo a uplatňuje? Kdy cizinec přestává být cizincem (pokud je to možné) a daří se Spolkové republice Německo nacházet mezi demokratickými hodnotami a právem na kulturní rozdílnost muslimských menšin střední cestu? Jaká je úroveň vzdělání turecké mladé generace? Obstojí v konkurenci svých německých kolegů? Jaký je podíl politiků s tureckým původem v německé politice? Daří se jim prosazovat se na nejvyšší politické úrovni? Je možné popsat současný vývoj jako pozitivní? Na tyto a jiné otázky se bude práce snažit odpovědět. Situace nejen v Německu, ale v celé Evropě tyto odpovědi vyžaduje hledat a nalézat.

Pro zpracování práce byly použity prameny, sekundární literatura a články z noviny a časopisů. Nejvíce pramenů, které jsou v práci citovány, poskytuje Spolková vláda, především pak Spolkové ministerstvo vnitra. Po vydání nového imigračního zákona se německé úřady snaží komunikovat s veřejností a poskytují mnoho informací, které se k imigrační politice vztahují, to vše většinou jak v německé, tak turecké a anglické verzi. Především studie *Immigration Law and Policy* byla pro práci přínosným zdrojem informací. Dalšími prameny byly oficiální stránky osob či sdružení, o kterých se práce zmiňuje. V neposlední řadě byl mezi prameny výzkum *Migrant Integration Policy Index*, který poskytuje komparaci všech členských států Evropské unie v otázkách přístupu k imigrantům. Dalším okruhem zdrojů, ze kterého jsem čerpala informace, byla sekundární literatura. Byly jí magisterské a disertační

práce studentů na německých, tureckých, českých či jiných vysokých školách, které se zabývají (tureckými) menšinami v Evropě. V neposlední řadě mi byly cenným zdrojem informací dvě knihy Pavla Barši (jedna ve spolupráci s A. Baršovou), jež se věnují migračním politikám západoevropských zemí a přispívají tak k hledání nových cest v oblasti přistěhovalecké politiky pro Českou republiku. Obecnějšími souvislostmi německé imigrační politiky se zabývá kniha Ulricha Herberta *Geschichte der Ausländerpolitik in Deutschland*, jež je základní literaturou v tomto oboru v Německu. Při hledání většiny publikací jsem využívala internet, který je velmi dostupným zdrojem elektronických verzí mnoha dokumentů. V problematice migrace není problém s nedostatkem literatury, protože se jedná o téma v současnosti velmi diskutované a žádané, problém je naopak ve výběru relevantních zdrojů, zdrojů nezaujatých pro jednu stranu – například v případě získávání informací o islámských sdruženích v Německu nebylo snadné nalézt důvěryhodné objektivní zdroje. Otázka objektivity je v této souvislosti velmi složitá. Zásada objektivity je v problematice migrace, kdy jde a priori o názor většinové či menšinové společnosti na „ty druhé“, téměř k nenalezení. I mezi autory, kteří se o tuto otázku zajímají, vždy převládá zaujetí pro jednu z teorií. Například Giovanni Sartori, uznávaný italský politolog, je v otázce přistěhovalectví velkým kritikem muslimských menšin proudících do Evropy, stejně jako anglický spisovatel českého původu Benjamin Kuras, který svou literaturu postavil na otevřené kritice politiky multikulturalismu. Pokud jde o sekundární literaturu českou, až na výjimky (jakými bezpochyby jsou knihy a studie Pavla Barši) se jedná o studentské, bakalářské či magisterské práce, protože, jak jsem již v úvodu uvedla, Česká republika je teprve na počátku odborného dialogu o současné migraci. Aktuální problémy a otázky, které se objevují v druhé části práce, jsou zpracovávány z německých a světových periodik, především pak ve třetí kapitole jsou používány jako zdroje německých názorů většinové (či turecké) společnosti na aktuální témata.

Část první

1. Základní pojmy

Každé dílo zabývající se migrační problematikou se musí vyrovnat s mnohými a často nejednoznačnými pojmy. Tato kapitola má za úkol vyjmenovat a vysvětlit pojmy, které se v práci budou objevovat. Zahrnuty jsou zde pojmy jak z problematiky migrace obecně¹, tak pojmy z německého prostředí, které má svá specifika.

1.1 Základní pojmy obecně

Asimilace – asimilace je jednou z forem kulturního kontaktu. Je to proces, při kterém jsou jedinci nebo skupiny odlišné kulturní příslušnosti absorbováni kulturou dominantní společnosti. Asimilacionismus pak lze označit za požadavek na přizpůsobení kulturních vzorců minoritních skupin vzorcům kultury majoritní. Tato snaha neuznává diverzitu a kulturní rozmanitost jako pozitivní společenský jev, staví se proti projevům menšinových kultur a je prostředkem nedobrovolné asimilace.

Integrace – na rozdíl od asimilace je integrace procesem, při kterém se obě strany, vstupující do vzájemného kontaktu něčeho vzdávají, aby zároveň něco získaly. Z pohledu imigranta vyžaduje tento přístup ochotu přizpůsobení se základním pravidlům hostitelské společnosti, z pohledu této společnosti pak zase ochotu ponechat dostatek prostoru pro projevy „menšinové“ kultury a upravení přístupu ke vzdělávání, zaměstnání a rozhodování tak, aby byly v ideálním případě uspokojeny zájmy obou stran. Všem jsou dána stejná práva ve všech společenských sférách, aniž by se očekávalo, že se imigranti zbaví svých specifík.

Migrace - Migrací je označován proces prostorového přemísťování osob přes hranice, spojený se změnou místa bydliště na dobu kratší či delší, případně natrvalo. Podle směru migrace se rozeznává **emigrace** (vystěhovávání) a **imigrace** (přistěhovávání). Každý individuální pohyb nabývá ovšem obou těchto forem – z jedné oblasti se emigruje, do druhé se imigruje, pokud je nám parametrem stěhující se člověk. Ve vztahu ke konkrétní oblasti (zdrojové či cílové) se jedná o dva toky pohybu. **Migrací vnitřní** označujeme pohyby uvnitř hranic vymezené oblasti – vnitrostátní migrace. **Migrací vnější** rozumíme trvalý, dlouhodobý proces přesunu jednotlivců či skupin lidí v prostoru přes hranice země – **mezinárodní**

¹ Základní pojmy: www.mkc.cz/uploaded/download/szp.doc

migrace. Podle definice OSN je **migrant** každý člověk, který překročí mezinárodně uznávané hranice a zůstává v jiné zemi déle než rok. Dobrovolná migrace vyplývá z vlastní iniciativy migranta. Můžeme hovořit o migraci individuální, kolektivní, případně masové. Exodus (hromadná migrace) může být vyvolán přírodní katastrofou nebo válkou. Nedobrovolná migrace zahrnuje vyhoštění, evakuaci (vyklizení za účelem ochrany). Demografie migraci měří, zaznamenává objem migrace – migraci hrubou (úhrn přistěhovalých a vystěhovalých z určité územní jednotky za určité období) a migrační přírůstek – migraci čistou (rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých). Naproti tomu sociologie a kulturní a sociální antropologie se zaměřují na motivy a dopady migrace, její vliv na životní styl, sociální strukturu, příbuzenské svazky atd.

Přistěhovalec – tento pojem označuje člověka, který se stěhuje do jiné země, než které je občanem. I v českém jazyce se pro toto slovo stále více užívá jeho synonyma imigrant. Je objektem zkoumání v procesu mezinárodní migrace – tedy migrace, kdy se jedinec dostává přes hranice své země. V Německu je přistěhovalec každý obyvatel, který sem přišel z jiné země, a zůstává na německém území déle než jeden rok. Patří sem tak i naturalizovaní občané, tedy přistěhovanci z Turecka, kteří získali německé občanství.

Multikulturalismus – představuje pozitivní koexistenci různých společenských a kulturních skupin se specifickými systémy institucí, tradic, významů, postojů a hodnot na území jednoho politického celku. V rámci multikulturního soužití by měly být respektovány kulturní zvláštnosti jednotlivých skupin a měla by být respektována jejich kulturní identita včetně jazyka, přičemž příslušníci těchto skupin by měly mít stejná práva a povinnosti vůči státu, ve kterém žijí. Multikulturalismus znamená též úsilí o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Soužití je založeno na principech tolerance, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem multikulturalismu je interkulturní výchova. Největší rozvoj zaznamenala tato teorie na konci 60. a v 70. letech ve Spojených státech amerických, odkud se dostala do Evropy. Dnes se od takovýchto jednostranných teorií upouští a snahou je kombinovat nejbhodnější přístupy několika teorií. Multikulturalismus se stal dle mnoha odborníků nerealizovatelným snem, na jehož konci může být až rozpad národní identity a neudržitelná diferenciací subkultur uvnitř státu.

Lidská práva - Komplexní soubor právních a společenských ustanovení vytvořený Organizací spojených národů. Základem tohoto souboru právních norem je Charta OSN a Všeobecná deklarace lidských práv, přijatá Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948. Lidská práva byla utvořena v souladu s evropským kulturním a historickým vývojem, tedy na zásadách občanské společnosti, právního státu a koncepci univerzální lidské přirozenosti jako autonomního subjektu. Kulturní odlišnosti v mnoha společnostech na světě zpochybňují univerzální platnost lidských práv, a tak dochází k dilematům mezi tolerancí ke kulturním odlišnostem a prosazováním lidských práv

1.2 Základní pojmy – Německo

Spolková republika Německo² je zemí, která by se dala nazvat jako „etnický národ starousedlíků“ (na rozdíl od „občanského národa starousedlíků“, jehož příkladem jsou například Francie a Velká Británie).³ Německo bylo dlouhou dobu založeno (dle zákona o státní občanství z roku 1913) na získávání občanství na základě pokrevní příslušnosti k německému národu⁴. Dle zákona z roku 1913 tak byli cizinci bez německého původu téměř bezvýhradně zbaveni možnosti stát se německým občanem. Vzhledem k historické roztržitésti německé říše a posléze rozdělení Německa na východní a západní a rozdělení Evropy železnou oponou, přijala Spolková republika Německo pojetí sebe sama jako domov všech etnických Němců. Příchod etnických Němců přitom nebyl chápán jako přistěhovaectví, ale jako „návrat domů“⁵. V průběhu 90. let se Německo transformuje z téměř sto let starého modelu národa založeného na etnicitě na národ založený na občanství. Imigranti, kteří jsou v Německu dlouhodobě nebo trvale usazeni, či se již stali německými občany, by se dali rozdělit do čtyř velkých skupin: První z nich jsou hostující pracovníci z jižních a jihovýchodních zemí, jejichž turecká část je předmětem této práce. Druhou skupinou jsou etničtí Němci ze střední a východní Evropy, kteří přicházeli do Německa většinou po pádu železné opony, třetí skupinou jsou uprchlíci, kteří v Německu zažádali o azyl a čtvrtou skupinou jsou Židé, jejichž příchod z východní Evropy a Ruska byl podporován s cílem zvýšit počet židovských komunit v Německu.

² dále Německo nebo SRN, pokud není třeba rozlišovat mezi Německem východním a západním.

³ Baršová, A., Barša, P: Přistěhovaectví a liberální stát – Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku, IIPS, Brno, 2005, str. 33

⁴ tzv. *Ius Sanguinis*

⁵ Podobně jako při příhodu Židů do Izraele. In: Baršová, A., Barša, P: Přistěhovaectví a liberální stát – Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku, IIPS, Brno, 2005, str. 122

Následují kategorie obyvatel Německa dle německého cizineckého práva⁶:

Němci – jsou ti obyvatelé Německa, kteří mají německé státní občanství. Patří sem tak i imigranti, kteří získali německé občanství naturalizací – nazývají se Němci neněmeckého původu. Těmto obyvatelům Německa jsou poskytnuta plná občanská, politická i sociální práva;

Cizinci – část obyvatel Německa, která má jiné, než německé občanství dle článku 116 německé ústavy. Dělí se dále na tři kategorie:

Občané EU – všichni občané zemí EU⁷. Mají silnější právní postavení, včetně větších sociálních a politických práv;

Státní příslušníci nečlenských států – cizinci žijící v Německu, kteří nejsou členy jiného státu EU;

Nelegální přistěhovalec⁸ – je ten cizinec, který nemá oprávnění k pobytu na německém území.

Imigrace – němčina má pro pojem imigrace dvě varianty – *die Zuwanderung* a *die Einwanderung*. Zatímco první popisuje imigraci v kterémkoliv časovém horizontu (krátkodobém, dlouhodobém) přes národní hranice, druhá popisuje imigraci, jež je legální a dlouhodobá a počítá s trvalým usazením imigranta na území Německa.⁹

Hostující pracovník (neboli Gastarbeiter) – ústřední pojem této práce. Pracovní síla ze zemí, které bilaterálně podepsaly dohodu s Německem. Německé úřady přitom počítaly s tím, že se pracovníci po několika letech vrátí znovu do své země. (Gast = host).

⁶ kategorie dle: Brehmerová, M.: Politická participace cizinců ve Spolkové republice Německo, IMS FSV UK, 2005. Bakalářská práce.

⁷ pojem občanství EU zavedeno Maastrichtskou smlouvou v roce 1994.

⁸ existuje mnoho názorů na to, kdo je ilegální přistěhovalec. Dále se dělí na plně ilegální, kvazi-legální Plně ilegální jsou ti, kteří se do země dostanou nelegální cestou, či žijí na území po vypršení povolení. Kvazi-legální jsou ti, kteří jsou v zemi na neodpovídající povolení či vykonávají práci bez odpovídajícího povolení.

⁹ Federal Ministry of the Interior: Immigration Law and Policy, Berlin, 2005, str. 104

2. Turecká imigrace do SRN

Druhá světová válka znamenala zásadní mezník v dějinách Německa. Po roce 1949 bylo rozděleno mezi zneprátené velmoci a toto rozdělení trvalo až do začátku devadesátých let. Vývoj obou zemí se od počátku velmi lišil – předmětem zájmu této práce je západní část rozděleného státu – Spolková republika Německo. Řízená imigrace, která do země začala proudit již v padesátých letech a sílit začala na počátku let šedesátých, byla řešením nevyhnutelným, nicméně postupem času se projevila jako nekonceptní a v původních plánech nerealizovatelná. Zpočátku se předpokládalo, že hostující pracovníci se budou po skončení své časově ohraničené práce vracet do rodné země. Nebral se v úvahu fakt, že za období, které v zemi stráví, si na ni vytvoří určité vazby a vztah k domovské zemi (zde konkrétně k Turecku) se rozvolní. Mezi lety 1950 – 1993 přišlo do Německa 12,6 milionu lidí, početně se tak stalo jednou z největších přistěhovaleckých zemí. Známa věta „Německo není přistěhovaleckou zemí“¹⁰, užívaná ještě v devadesátých letech, se ukázala být v ostrém rozporu s realitou. Současné sebepojení Německa se změnilo a otevřeně připouští, že přistěhovaleckou zemí skutečně bylo, je a s největší pravděpodobností i bude. V následující kapitole jsou popsány jednotlivé fáze příchodu Turků do Německa a zároveň kroky, kterými na tuto imigraci reagovala spolková vláda, tedy utvářením imigrační a později i integrační politiky.¹¹

Všechny fáze zachycují (více či méně) homogenní období, která jsou ohraničena důležitými událostmi, jež do migračních toků zasáhly. Více než padesátileté období je rozděleno do čtyř fází. První fáze je popisem poválečného Německa a vzniku novodobé pracovní migrace obecně, protože k náboru velkého počtu tureckých hostujících pracovníků ještě nedochází. Druhou fází je zachycen právě nárůst imigrantů přijíždějících za prací z Turecka a popsána legislativa, která to umožňovala. Fáze třetí se nesla v novém duchu rodinné migrace – v roce 1973 byl příliv hostujících pracovníků ukončen a do země začínají proudit jejich rodinní příslušníci. Další fází je zachyceno období od 90. let 20. století do současnosti, kde je kromě vývoje legislativy v polovině 90. let a jejího prohloubení po roce 2000 popsána současná demografická struktura tureckých obyvatel Německa, problémy nejmladší generace a pohled na některé statistické ukazatele.

¹⁰ *Wir sind kein Einwanderungsland*, například v: Baršová, A., Barša, P: Přistěhovalectví a liberální stát – Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku, IIPS, Brno, 2005, http://www.bmi.bund.de/cln_012/nn_148138/Internet/Content/Broschueren/2005/Zuwanderungspolitik__und__Zuwanderungsrecht__en.html, str. 4.

¹¹ Vliv na tvorbu těchto politik neměly samozřejmě jen imigrační vlny Turků, vzhledem k jejich počtu se však skupina tureckých imigrantů bere v této práci jako zásadní.

2.1 Fáze první – 1949-1960

Po druhé světové válce bylo Německo rozděleno vítěznými mocnostmi na dvě části. Ta méně šťastná z nich, Německá demokratická republika (NDR), byla až do konce osmdesátých let pod vládou komunistického režimu a dodnes nese do určité míry jeho následky. Na druhé straně postupně utvářející se železné opony od roku 1949 vznikala Spolková republika Německo, jež za podpory ze strany Spojených států amerických prožívala v průběhu padesátých let hospodářskou konjunkturu, a postarala se tím o ekonomický zázrak poválečné Evropy. S tím se však ruku v ruce neslo nespočet problémů. Jedním z nich byl nedostatek domácích pracovních sil, jež byl zapříčiněn válkou a nacistickým režimem. Do roku 1961 nedostatky na pracovním trhu částečně kompenzoval příchod východních Němců, a dalších etnických Němců z východní Evropy, kteří byli kvůli stejnému jazyku preferováni. Postupem času však tyto síly nestačily a bylo nutné hledat jiné možnosti. Řešením bylo (po vzoru jiných západoevropských zemí) pozvat do země nekvalifikovanou a semi-kvalifikovanou pracovní sílu z méně rozvinutých částí Evropy, která odváděla dělnickou práci na území SRN a své výdělky posílala rodinám a příbuzným do své rodné země. První známky imigrační vlny jsou patrné již od roku 1950, kdy do Německa začínali přicházet první pracovníci. Německo oficiálně uzavřelo bilaterální smlouvy o nábore pracovních sil s Itálií (1955), Španělskem a Řeckem (1960). Hostující pracovníci nacházeli zaměstnání především v těžkém (především strojírenském) průmyslu – např. Daimler-Benz, Thyssen nebo Siemens, ale také v dolech či zpracovatelském průmyslu. Z toho vyplývá, že se usazovali především v průmyslových střediscích – dodnes je zde počet národnostních menšin největší. Jedná se především o Bádensko-Württembersko, Severní Porýní-Vestfálsko, Bavorsko a Hesensko.¹² Podle původního plánu německé vlády mělo docházet k „rotačnímu principu“, podle kterého se měli pracovníci ze zahraničí po určité době vrátit do své země a měli být nahrazeni svými krajany.¹³ To však nevyhovovalo ani zaměstnavatelům (kteří byli nuceni neustále vzdělávat v pracovním procesu nové nekvalifikované pracovní síly), tak zaměstnancům (které lákala lepší životní úroveň v hostitelské zemi). Koncem 50. let a počátkem let 60. se tak z rotačního principu vyvíjí nový model hostující pracovní síly, který se vyznačuje usazováním dělníků v hostitelské zemi. Z velké části převládali muži, a to mezi 20 a 40 lety. O výběr a příjem nových pracovníků se staral Spolkový úřad práce¹⁴, který měl ve smluvních zemích zřízené pobočky. Pokud chtěl zaměstnavatel zaměstnat hostujícího pracovníka, zaplatil administrativní poplatek Federálnímu

¹² viz blíže příloha 6: Poměr cizinců v německých městech a příloha 9: Poměr cizinců ve státech SRN

¹³http://www.bmi.bund.de/cln_012/nn_148138/Internet/Content/Broschueren/2005/Zuwanderungspolitik__und__Zuwanderungsrecht__en.html, str. 25

¹⁴ Bundesanstalt für Arbeit (BfA)

úřadu práce, jenž přímo v místě náboru vybíral zadavatelům vhodné kandidáty. Ti procházeli lékařskými prohlídkami, pohovory, policejní prověrkou a jinými administrativními procedurami. Do Německa byli vpuštěni na základě krátkodobého pracovního povolení, což mělo podporovat zmíněný rotační princip.

2.2 Fáze druhá - 1961 – 1973

Do relativně pozvolného přílivu neněmeckých pracovních sil z ciziny zasáhla nečekaná událost v roce 1961. Východní Německo se rozhodlo vzhledem k obrovskému úbytku obyvatelstva, které utíkalo za lepšími životními podmínkami do SRN, vystavět budoucí symbol železné opony – Berlínskou zeď. Srpnem 1961 tak západní Německo ztratilo velkou část přísunu německy mluvících pracovníků.¹⁵ Stálo tak náhle před dosud netušeným nedostatkem pracovních sil. V této době se proto německá vláda rozhodla zvýšit počet bilaterálních smluv o zaměstnávání dělníků. Zatímco před rokem 1961 byly uzavřeny smlouvy pouze se třemi zeměmi, po roce 1961 se počet těchto zemí začal zvyšovat –

9+Turecko (1961), Maroko (1963), Portugalsko (1964), Tunisko (1965), Jugoslávie (1968)¹⁶. Zatímco v roce 1960 tvořily největší část hostujících pracovníků především Italové, Španělé a Řekové, koncem šedesátých let už dominuje turecké etnikum. V roce 1968 je Turků z celkového počtu cizinců 10,7% a v roce 1973 tento počet stoupl na 23%¹⁷. Na počátku byli přijímáni spíše vzdělaní muži z ekonomicky rozvinutějších částí Turecka. Procento nekvalifikovaných pracovníků (většinou ze zemědělských oblastí) byl na počátku 60.let pouze 17,2%¹⁸. Poměr se začal měnit v polovině 60.let, kdy již do Německa proudilo z větší míry obyvatelstvo ze zemědělských oblastí, méně vzdělané a nekvalifikované. Berlín byl v přijímání pracovních sil ze zahraničí výjimkou. Na rozdíl od ostatních center nebyl v takové míře zaměřen na těžký průmysl. Od roku 1964 zaměstnával především turecké ženy, a to v textilním průmyslu.

Německo však nebylo jedinou destinací, která lákala tureckou pracovní sílu. V roce 1964 podepsalo Turecko bilaterální dohody také s Nizozemskem, Belgií a Rakouskem, o rok později s Francií, v roce 1967 pak se Švédskem. Síle přílivu tureckých dělníků do Německa se však žádný těchto případů nevyrovnal. Turecká vláda odliv svých obyvatel částečně podporovala, protože ve stejné době řešila problém vysoké nezaměstnanosti. Tureckým

¹⁵ Uprchlíci s německými kořeny ze zemí východní Evropy sice stále přicházeli, ale v mnohem menší míře.

¹⁶http://www.bmi.bund.de/cln_012/nn_148138/Internet/Content/Broschueren/2005/Zuwanderungspolitik__und__Zuwanderungsrecht__en.html, str. 24

¹⁷ V roce 1961 bylo registrováno 6700 tureckých dělníků, viz příloha 7

¹⁸ Kaya, Ayhnan, Kentel Ferhat: Euroturks – A Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?, CEPS, 2005, Brusel. Str. 17.

zájmem tak v podstatě bylo částečně se zbavit povinností vůči svým obyvatelům, a to hlavně skrze podepisování zmíněných bilaterálních smluv se zeměmi západní Evropy. Dělníci nijak nevyčerpávali turecký rozpočet, navíc zpočátku přiváželi výdělky z hostitelských zemí a peníze se tak dostávaly do turecké ekonomiky.

Obyvatelé Německa požívají práv, která se dělí do dvou skupin dle německé ústavy (Grundgesetz)¹⁹: první skupinou jsou práva lidská, do kterých německá ústava zahrnuje svobodu projevu, osobní svobodu a svobodu vyznání aj. (dle článků 2, 3, 4 a 5 Ústavy)²⁰. Následují práva občanská, mezi něž patří právo na shromažďování, svoboda pohybu, právo na zaměstnání atd. (dle článků 8, 9, 11 a 12)^{21 22}. Ve Spolkové republice v této době platil zmíněný zákon o občanství z roku 1913 založený na principu *Ius Sanguinis*. Až do devadesátých let tak bylo velmi obtížné pro imigranty získat německé občanství.²³ Turečtí (ale i všichni ostatní) hostující pracovníci, kteří v Německu chtěli zůstat, zde dlouhou dobu žili na stále obnovovaná krátkodobá povolení k pobytu (resp. pracovní povolení).

Koncem 60. let se v Německu začíná pomalu měnit názor na levnou zahraniční pracovní sílu. Průmysl se – stejně jako v jiných zemích západní Evropy – přestává primárně specializovat na těžká odvětví, kde, jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, hostující pracovníci získávali nejvíce pracovních příležitostí. Také se koncem šedesátých let dostává německá ekonomika do mírné stagnace, což bylo znamením ekonomického oslabení na počátku 70. let. Hostující pracovníci se dostávali do stále větší pozornosti německých obyvatel, kteří na jedné straně viděli vzrůstající nezaměstnanost v Německu a veřejné mínění se k náborem pracovníků z jiných zemí začalo stavět negativně, na straně druhé se pak začaly ozývat hlasy, které zdůrazňovaly lidský rozměr celého problému, dle celosvětového příklonu k idejím spravedlivé společnosti konce 60. let a pozdějšího multukulturalismu. Z tohoto období pochází jedna z nejznámějších vět týkající se hostujících pracovníků, která odráží všechny problémy, jež si německá společnost pomalu začíná uvědomovat: „Volali jsme po pracovní síle, a přišli lidé.“²⁴

¹⁹ Grundgesetz přijala Spolková vláda v Bonnu 23.5. 1949 a je oficiální ústavou Spolkové republiky Německo

²⁰ http://www.bundestag.de/parlament/funktion/gesetze/grundgesetz/gg_01.html

²¹ tamtéž

²² více v kapitole 4

²³ viz příloha 8: Počet naturalizovaných německých Turků

²⁴ "Man hat Arbeitskräfte gerufen, und es kommen Menschen." Max Frisch (1911-1991), Überfremdung, In: Öffentlichkeit als Partner, edition suhrkamp 209, zitiert in Stich-Worte. Ausgesucht von Uwe Johnson, Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main, 1975, Seite 189, in: http://de.wikiquote.org/wiki/Max_Frisch

2.3 Fáze třetí – 70. a 80. léta

Do nastoupeného kurzu zasáhla v listopadu 1973 první ropná krize, která se stala vyústěním již probíhající ekonomické recese. Vzhledem k tomu, že hostujících pracovníků stále přibývalo, stala se ropná krize dostatečně silným argumentem pro zastavení pracovních náborem. V tomto roce v SRN pobývalo 605 000 Turků.²⁵ Spolková vláda proto tento rok oficiálně zastavuje nábor pracovních sil. Od této doby se fenomén hostujících pracovníků již nikdy v původní síle neprojevil. Cizinci se nicméně začali na území Německa usazovat, protože přestali mít jistotu, že pokud odjedou z Německa, budou zpět i vpuštěni. Za nimi naopak začaly jezdit jejich rodiny. Tyto rodiny se pak ve většině případech rozhodly, že chtějí v Německu zůstat. Vedlo je k tomu několik pohnutek. V sedmdesátých letech to byla především špatná ekonomická situace celého tureckého regionu, školství na nízké úrovni, nedostatečný pocit bezpečí a v neposlední řadě negativní zkušenosti některých navrátilivších se Turků z Německa. „Poněmčení“ (Almanci), jak se hostujícím pracovníkům v Turecku říkalo, byli v mnoha případech mezi tureckým obyvatelstvem zesměšňováni, pozbyli svého respektu a mezi svou komunitou se necítili „doma“²⁶. Tyto důvody byly hlavními argumenty, proč v hostitelské zemi zůstat na trvalo. Právo na znovusjednocení rodiny má cizinec dáno německou ústavou, která je dále posílena mezinárodním právním rámcem. Všeobecná deklarace lidských práv a Mezinárodní pakt z roku 1966 o občanských a politických právech a o hospodářských a sociálních právech uznává, že rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na plnou možnou ochranu ze strany společnosti a státu.²⁷

Na konci 70. let dochází k legislativním změnám, které se věnují oficiálnímu statusu hostujících pracovníků. 1. října 1978 se změnil Zákon o obecných správních předpisech pro cizince, který jasně stanovil podmínky pobytu: po pěti letech mají právo získat trvalý pobyt, po osmi letech právo získat časově neomezený trvalý pobyt. Pracovní povolení pak následuje podmínky pro získání pobytu.²⁸ Téhož roku vzniká první vládní funkce věnující se výhradně tématice imigrantů – bývalý předseda vlády Severního Porýní-Vestfálska Hans Kühn je jmenován komisařem pro integraci zahraničních pracovníků a jejich rodinných příslušníků.²⁹ Přestože Německo oficiálně ukončilo přijímání pracovní síly ze zahraničí, v roce 1979 přijalo

²⁵ viz příloha 7

²⁶ Kaya, Ayhnan, Kentel Ferhat: Euroturks – A Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?, CEPS, 2005, Brusel. Str. 8

²⁷ dále: Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, čl. 8, zaručuje právo na respektování soukromého a rodinného života; čl. 12 zaručuje právo na sňatek a založení rodiny.

<http://www.legislationline.org/?tid=137&jid=21&less=false>

²⁸ http://www.zuwanderung.de/english/1_zeitstrahl.html

²⁹ tamtéž

velmi liberální azylový zákon, na jehož základě mohli do země přijíždět i tzv. ekonomičtí uprchlíci. Spolková vláda si v roce 1980 tento problém uvědomila a začala zákon zpřísnovat. V rámci zpřísnění byla azylantům odepřena možnost po dobu jednoho roku pracovat a byla zavedena vízová povinnost se zeměmi, odkud byl příliv žadatelů nejvyšší. V roce 1982 je po čtrnácté novelizován Zákon o cizincích. Jsou jím zavedena víza pro vstup všech cizinců z nečlenských zemí Evropských společenství, kteří chtějí v Německu pobývat déle než tři měsíce. V roce 1986 se zákon ještě zpřísnuje, když požaduje tranzitní víza pro cestující z „problémových zemí“ letící přes Německo³⁰.

Toto období je na jednu stranu velmi restriktivní, na stranu druhou je však poprvé v Německu viditelná snaha o řešení problému s integrací cizinců. V příloze 7 je vidět, že počet Turků se mezi lety 1977 a 1989 více než zdvojnásobil. Znovusjednocování rodin mělo v Německu za následek zvýšení počtu cizinců na téměř pět milionů ke konci 80. let.

2.4 Fáze čtvrtá – 90. léta – současnost

Kay Haibronner, vědec zabývající se problematikou imigrace a integrace, v 90. letech popsal problém takto: „V Německu se rodí stále více dětí migrujících pracovníků, které zde vyrůstají, chodí do školy, získávají profesní vzdělání, a následně pracují a mají sami děti. Tyto děti jsou cizími státními příslušníky, ačkoli jejich občanství je většinou pouze citovým poutem k vlasti jejich prarodičů a je často považováno jen za jakési zjištění – za svého druhu sekundární občanství. V zásadě není žádný pochyb o nutnosti integrovat velkou část cizinecké populace v Německu tím, že budou vytvořeny podmínky, aby se stali německými občany.“³¹ Tato myšlenka byla všeobecně chápána jako závažná již od 80. let 20. století, musel však být upraven zastaralý zákon o občanství z roku 1913, který občanství chápal jako právo krevního „němectví“ a naturalizace byla považována spíše za výjimku. V roce 1990 se do nového cizineckého zákona včlenila ustanovení, která trvale usazeným imigrantům částečně získání občanství umožnila. V roce 1993 byla tato ustanovení blíže specifikována: Pokud imigrant splní podmínky – mj. předchozí délku pobytu, beztrestnost a ekonomickou soběstačnost – je mu přiznán právní nárok k naturalizaci. Jednou z podmínek je také vzdání se původního státního občanství, čímž by se dal vysvětlit nevelký počet naturalizovaných imigrantů z Turecka, většina se svého tureckého občanství totiž nechtěla vzdát.³²

³⁰ tamtéž

³¹ Hailbronner 2002: 122, in: Baršová, A., Barša, P: Přistěhovalectví a liberální stát – Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku, IIPS, Brno, 2005: str.129.

³² počty naturalizovaných Turků viz Příloha 8

Od 1.1. 2000 je v účinnosti nový **zákon o státním občanství**, který nahrazuje již citovaný zákon z roku 1913. Podle něj se Spolková republika Německo oficiálně vzdává svého starého přístupu k získávání občanství na základě etnicity a přijímá novodobý model naturalizace. Potomci cizinců nyní získávají občanství automaticky, pokud má alespoň jeden z rodičů dlouhodobé povolení k pobytu minimálně 5 let, nebo trvalé povolení k pobytu déle než 3 roky. Potomek se potom mezi 18 a 23 lety musí rozhodnout, zda se vzdává svého původního občanství. Pokud ne, německé mu je po 23 roku života automaticky odebráno. Zákon však pamatuje i na ostatní. Zkrácení čekání na naturalizaci se zkracuje z 15 na 8 let. Žadatel však musí splňovat několik podmínek: musí ovládat německý jazyk, znát německou ústavu a musí se vzdát původního občanství³³.

Německo bylo po dlouhou dobu „imigrační zemí de facto“ bez dlouhodobějších plánů a perspektiv, jak situaci komplexně řešit.³⁴ Tato situace se měnila polovině v 90. let, kdy se v celoevropském kontextu začaly akcentovat rovné příležitosti, antidiskriminační problematika a práva menšin. Dalším mezníkem byly útoky na Obchodní světové centrum v New Yorku v roce 2001, které více než jasně ukázaly, že problematika sebepojetí imigrantů je závažnější a především komplexnější, než se většinová společnost domnívala.

V Německu se postup změnil až po přijetí **nového přistěhovaleckého zákona**, který vešel v platnost po dlouhých sporech mezi vládní rudozelenou koalicí a opoziční CDU, 1. ledna 2005. Německo se zavázalo naplňovat svůj imigrační a integrační plán, které zahrnují mnoho dílčích kapitol. Kompromisní řešení, které se podařilo prosadit napříč nejdenotným politickým spektrem, se dnes spolkové ministerstvo vnitra snaží realizovat. Návrhem přistěhovaleckého zákona byl pověřen spolkový ministr vnitra Otto Schily, který k tomuto účelu zřídil nezávislou přistěhovaleckou komisi, která bývá někdy nazývána podle její předsedkyně Rity Süßmuth *Süßmuth-Kommission*. Hlavními částmi zákona jsou Zákon o pobytu³⁵ a Zákon o volném pohybu³⁶.

Hlavními změnami nového přistěhovaleckého zákona jsou podpora integrace, povolení k pobytu, přístup na pracovní trh či povolení pro studenty:

³³ existují ale i výjimky – např. vysoký věk žadatele, příliš vysoké poplatky související s pozbytím původního občanství atd. Baršová, A., Barša, P: Přistěhovalectví a liberální stát – Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku, IIPS, Brno, 2005: str.130.

³⁴ Baršová, A., Barša, P: Přistěhovalectví a liberální stát – Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku, IIPS, Brno, 2005: str.125

³⁵ který ruší Cizinecký zákon

³⁶ tento zákon upravuje právní postavení občanů EU, protože Zákon o pobytu se na ně nevztahuje, stejně tak na jejich rodinné příslušníky a diplomaty. Federal Ministry of the Interior: Immigration Law and Policy, Berlin, 2005. str. 30

Podpora integrace – poprvé je v německém zákoně zaveden program integrace cizinců obsahující jednotné podmínky pro náplň integračních kurzů (především sem patří výuka německého jazyka a nauka o Německu – znalost historie, institucí, ústavy atd.)

Povolení k pobytu – nový zákon rozeznává pouze 2 typy povolení k pobytu: přechodný pobyt a trvalý pobyt³⁷ (ma rozdíl od 5 typů povolení, které platily dříve)

Přístup na pracovní trh – zákaz nábora pracovníků trvá dle zákona z roku 1973, výjimkou jsou dnes vysoce kvalifikovaní pracovníci, kteří mohou v Německu získat trvalý pobyt. Soukromí podnikatelé dostanou přechodné povolení k pobytu, pokud je jejich záměr hospodářským zájmem regionu, kde chtějí podnikat, či investují více než 1 milion euro a vytvoří minimálně 10 pracovních míst. Po třech letech má tento podnikatel možnost získat trvalý pobyt.

Povolení pro studenty – studenti, kteří studují německou vysokou školu mají právo po skončení studia v Německu rok zůstat a najít si práci v oboru, který studovali. Pokud ji získají, je jim poskytnuto povolení k pobytu i pracovní povolení.

Turci první generace, jimž je dnes přes šedesát let, jsou i přes více než čtyřicetiletý pobyt v Německu stále rozpolceni. Cítí se být Turky, v Turecku však žít nemohou, ani nechtějí. Pomocí jsou jim mnohé televizní stanice s tureckou tematikou, zlepšující se kulturní zázemí v jejich městech (například mešity, kulturní centra, obchody s tureckými potravinami) nebo levné letenky do Turecka, kam mohou snadno odjet na několik dní. Pocit vykořeněnosti má však první generace Turků pevně vtisknut ve své identitě. Podle agentury zabývající se tureckou menšinou v SRN (Türkiye Arastirmalar Merkezi) vyplývá, že přibližně 175 500³⁸ Turků dnes pobírá německý starobní důchod. Lidé, kteří získali v průběhu čtyřiceti let německé občanství či status rezidenta na základě svého statusu hostujícího pracovníka, se dostávají do neproduktivního věku. Tento trend bude nadále pokračovat a německá politická scéna musí začít řešit dosud neřešené výzvy. Kromě mešit, které v Německu stále přibývají³⁹, bude nutné postavit i speciální domovy důchodců, které budou vyhovovat zvláštním požadavkům muslimů, což platí i pro hřbitovy a pohřební obřady. Jakkoliv se německá společnost učí žít

³⁷ neboli povolení k usazení (Niederlassungserlaubnis)

³⁸ To je přibližně 8,8% z celkového počtu turecké populace v SRN. Pro srovnání je nutno dodat, že německých penzistů je v dnešní době asi 25,4%.

³⁹ více v kapitole 3.2

pospolu, jsou určité individuální potřeby jednotlivých etnik, které musí být naplněny a se kterými ještě Německo nemá zkušenosti.

Podle demografických studií je v Německu 50,5% Turků mezi 14-29 lety. Němců stejného věku je asi 25%, tedy polovina. Tito Turci patří do druhé a třetí generace přistěhovalců. Jsou to tedy potomci těch, kteří přišli v šedesátých letech za prací. Jejich situace je dnes zcela odlišná. Nemusejí se bát o svou existenci, nikdo se je nebude ze země pokoušet vytlačit. Jsou to na první pohled zcela plnoprávní občané Spolkové republiky Německo. Problémy však existují na obou stranách. Na jedné straně jsou to radikálně pravicové kruhy mladých Němců, kteří imigranty (většinou pak Turky) ostře fyzicky i psychicky napadají. Dochází i k násilným činům, v extrémních případech i k vraždám. Na druhou stranu nemůže německá většinová společnost tureckým komunitám odpustit manželskou politiku. Ta je dle směsi náboženských, zvykových a kulturních norem tureckými rodinami ve většině případů dodržována. Protože dívky musejí být před svatbou „čisté“, rodiče se je ze strachu z příliš liberálního německého prostředí snaží provdat co nejdříve za turecké muže, kteří buď žijí v Německu, či se do Německa prostřednictvím svatby chtějí dostat z Turecka. Známé je mnoho případů, kdy dívky utíkají z domovů ve snaze předejít trestu za to, že se proti tomuto zvyku provinily. Pro tureckou dívku je také téměř nemyslitelné vzít si za manžela Němce či jiného imigranta. Ochrana čistě tureckých rodin je stále přísná. (to však platí i v opačném případě pro mladé turecké muže)⁴⁰

V situaci, kdy polovina imigrantů (přibližně 46%) má problém s německým jazykem, je také velmi potřebné zlepšit celkovou strukturu (jazykového) vzdělávání⁴¹. Děti předškolního věku, přibližně do šestého roku života, mají mnohem větší schopnost učit se přirozeně řečem. Situaci by mohla vyřešit povinná předškolní docházka do zařízení, kde by se děti formou her a každodenní komunikace přirozeně německý jazyk naučily. V dalším vzdělání mají děti imigrantů také podstatně horší pozici, než děti německé: V roce 2005 pouze 8,2 % studentů složilo zkoušku potřebnou pro přijetí na vysokou školu, 17,5% studentů nedokončilo druhý stupeň základní školy (pro srovnání Němci v prvním případě 25,7%, v druhém 7,2%)⁴². Zatímco v 80. letech vznikla všeobecná vůle vzdělávání dětí imigrantů zefektivnit, v 90. letech tento trend začal stagnovat a dodnes nejsou viditelné podstatnější změny⁴³ V příloze číslo 5 je možný vidět graf s dosaženým vzděláním turecké mládeže mezi 18 a 26 lety. Většina z nich

⁴⁰ na příklad: *Abuse plagues Muslim women in Germany - Traditional attitudes linger, leading to forced marriages and violence*: <http://www.msnbc.msn.com/id/12812607/> - staženo 20.5. 2008

⁴¹ jde však většinou o starší generaci Turků. Mladší generace mají přístup k němčině mnohem jednodušší.

⁴² How Well Are Immigrants Integrating into German Society?

<http://www.goethe.de/ges/pok/prj/mig/en3146846.htm>

⁴³ tamtéž

pracuje či je ještě na učelištích, pouhá 4% studují vysokou školu. Ze strany tureckých obyvatel se snáší kritika na stát, že není schopen zajistit všem odpovídající možnosti seberealizace v zaměstnání. Z jedné strany se turečtí imigranti setkávají stále s předsudky, ze strany druhé jsou však ve srovnání s německými vrstevníky ve značné nevýhodě v úrovni vzdělání a jsou proto logicky na trhu práce znevýhodněni.

Řešení všech problémů závisí na obou stranách. Vlivné kruhy z řad imigrantů, především občanská sdružení, by se měly více snažit o všeobecné rozšíření názoru mezi tureckou komunitou, že dětem je potřeba poskytnout nejlepší možné vzdělání. Na straně druhé je nutné pracovat na větší otevřenosti vládních stran CDU a CSU k otázkám integrace a vzdělávání imigrantů, která je dodnes do určité míry upozadována.

Část druhá

3. Svoboda vyznání a náboženské symboly

Mezi nejdiskutovanější problémy současnosti je přístup demokracií západního typu ke zvykům a způsobu života muslimů, kteří v ní žijí. Se stereotypy na obou stranách jsou spolu nucena žít dvě různá pojetí světa, dvě různá kulturní prostředí. Kde však končí tolerance západních zemí? Končí tam, kde začíná odklon veřejného mínění od ochoty přijímat rozdílné zvyky svých muslimských sousedů. Toto přetváření a utváření veřejného mínění – tedy mínění potencionálních voličů – se odehrává na nejnižší úrovni politiky – ve městech. Pokud lidé slychají z televizních obrazovek o nepokojích národnostních menšin na okrajích měst, nedotýká se jich to nikdy tolik, pokud na těchto předměstích nebydlí. Stejně tak bude většinová společnost souhlasit s integrací přistěhovalců, dokud to nebude znamenat postavení mešity v jejich sousedství. Kulturní prostředí a zyklosti jedné společnosti jsou z přirozenosti člověka brány jejími členy jako ty nejlepší. V posledních letech se v Německu však musí učit tento konzervativní pohled přehodnocovat. Nejde však jen o „ty na druhé straně“, jako je to v případě stavby mešit, ale také o Němce samotné, kteří se v některých případech museli vzdát náboženských symbolů ve školách, pokud k tomu samému chtěli přimět své turecké (resp. muslimské) spoluobčany.

3.1 Náboženské symboly ve školách

Nejvíce byly debaty o náboženských symbolech slyšet v minulých letech z Německa a z Francie. Na rozdíl od Německa stojí francouzská státní politika na striktním dodržování sekularity ve školách. Nezaměřuje se přitom primárně na učitele, jak je tomu v Německu, ale především na žáky. Francie má mnohem větší tradici v budování vzdělávacího systému na sekulárních a vědeckých základech. Německo nemá zdaleka tak jednoduchou roli vzhledem ke své křesťanské tradici, a to především v některých oblastech (např. silně katolické Bavorsko). Na rozdíl od Francie se zde vyučuje ve státních školách náboženství⁴⁴. Diskuse na téma náboženských symbolů ve školách vznikla v roce 2000, kdy se Fereshta Ludin, německá učitelka afghánského původu, odvolala ke Spolkovému správnímu soudu. Hlásila se v Bádensko-Würtenbersku na místo učitelky ve stuttgartské škole, která ji odmítla jako nekvalifikovanou, protože se nechtěla vzdát pokrývky hlavy. Spolkový správní soud odůvodnil

⁴⁴ náboženství tzv. uznávaná státem – katolicismus, protestantismus a judaismus

své rozhodnutí – které bylo zamítavé – s odkazem na německou ústavu na negativní svobodu náboženství školních dětí⁴⁵. Fereshta Ludin se však odvolala k ústavnímu soudu, který jí dal za pravdu s odůvodněním, že náboženská neutralita státu sama o sobě nezakazuje státním zaměstnancům dávat najevo náboženské vyznání, pokud je projevem jednotlivce. Státy, které jsou příslušné k vydání legislativních aktů upravujících vzdělávání, tak mohou stanovit, a mohou dospět k závěru, že zvyšující se různorodost moderní společnosti si vyžaduje přísné dodržování principu neutrality státu a veškeré náboženské odívání ve školách zapovědět všem náboženstvím. Státy mohou rovněž dospět k závěru, že je prospěšné integrovat sociální a kulturní pluralitu ve škole "aby umožnily dětem od ranného věku zacházet s fenomény, které je budou doprovázet celým životem" a náboženské symboly nebo odívání dovolit. Věc byla vrácena Spolkovému správnímu soudu.⁴⁶ Spor tak ústavní soud zdaleka nevyřešil, ale dal jednotlivým spolkovým zemím možnost volby, pro kterou variantu se rozhodnou. Stát Bádensko-Würtenbersko tak novelizoval svůj školský zákon (na návrh bádensko-württemberské ministryně kultury a školství Annette Schavan, vyznáním katoličky) který vešel v platnost v roce 2004. Podle §38 zákona výslovně zakazuje učitelům "jakékoliv politické, náboženské nebo ideologické projevy navenek, které by mohly buď zpochybnit nebo zasáhnout do principu neutrality státu nebo narušit pokojnou koexistenci v politických, náboženských a ideologických věcech ve škole." Na druhou stranu ovšem "projevy vzdělávacích či kulturních hodnot nebo křesťanských tradic a západního světa" jsou ze zákazu vyňaty.⁴⁷ Podobné zákony vyšly v dalších 6 státech – Dolním Sasku, Bavorsku, Hesensku, Sársku, Severním Porýní-Vestfálsku a v Brémách. V Berlíně jako jediném je zaveden rovný zákon o zákazu všech náboženských symbolů, včetně křesťanských a židovských. Důvod k nespokojenosti muslimů je jasný – proč se musí odkládat muslimský šátek, když zahalená jeptiška může učit nadále?

Na národní soudy i na spolkový ústavní soud bylo vzneseno mnoho žalob, které nesouhlasí s podobou mnohdy velmi vágně znějících zákonů (například bavorský školský zákon zakazuje „nošení symbolů, které se neslučují s principy ústavy a kulturními hodnotami křesťanské západní civilizace“)⁴⁸. Muslimské menšiny, z nichž je ta turecká největší, se tak cítí být diskriminovány na poli nejen vzdělávání, ale veřejného života vůbec. Otázka „šátkové aféry“ má dvě roviny: První rovinou je starost západní společnosti o muslimské ženy, kterým nošení šátků přináší určité stigma, se kterým musejí žít – je do diskriminační prvek v jejich životě. Jenže jak řešit situaci, kdy ženy šátek nesundají, a to z jakéhokoliv důvodu – z vlastního

⁴⁵tj. právo nebýt konfrontováno s jakýmkoliv doktrínami nebo symboly určitého náboženství k němuž dítě nepřísluší - <http://www.diskriminace.info/dt-svet/aktuality.phtml#odkaz1>

⁴⁶ tamtéž

⁴⁷ tamtéž

⁴⁸ <http://www.obcinst.cz/kratkezpravy.asp>

přesvědčení o tom, že žena nemá být posuzována dle svého zevnějšku, ale dle svých schopností, nebo z přesvědčení rodiny, která mnohokrát stojí nad přáním jedince, že šátek je prostá danost v životě muslimské ženy. Ať je důvod kterýkoliv, prostý fakt, že je ženě odepřen přístup do zaměstnání (resp. zakázáno dítěti navštěvovat školu), diskriminuje danou menšinu mnohem více (a odsouvá ji na okraj společnosti či do náboženských, silně konzervativních kruhů), než samotné nošení šátků. To souvisí s druhou rovinou „šátkové aféry“ – německá společnost se bojí (jako ostatní západoevropské státy) pronikání islámu do křesťansko-židovské kultury a není připravena ho zrovnoprávnit s ostatními náboženstvími. Paradoxně ho však tímto tabuizováním posiluje. Posiluje mínění muslimů, že nejsou přijati do většinové společnosti a napomáhá muslimským fundamentálním kruhům, jejichž členů přibývá, přesvědčovat i liberálnější smýšlející muslimy, že něco není v pořádku. Pokud nechtějí muslimskou učitelku v laické škole, jde učit do školy islámské. Pokud dívka není dovoleno nosit ve škole búrku, konzervativní otec ji ze školy odhlásí. Takováto praxe je nyní v sedmi ze šestnácti spolkových zemí⁴⁹.

3.2 Stavba mešit v německých městech

Nejstarší stojící mešita v Německu, berlínská Ahmadiyya, byla dokončena v roce 1928. Během druhé světové války byla vážně poškozena a znovu plně uvedena do provozu až na konci devadesátých let dvacátého století. Ještě starší mešitou byla stavba z roku 1915 ve Wünsdorfu, jež měla sloužit muslimským zajatcům z první světové války a jejíž stavbu financoval sám německý stát. V roce 1930 byla však zbourána. Podobně jako náboženské symboly ve školách, i stavba mešit se nejtěsněji dotýká veřejnosti. Pro jednu stranu – německé obyvatele měst, kde mešity stojí, či mají v budoucnosti stát – jsou mešity jedním z nejviditelnějších symbolů islámu. Vyrůstají v těsné blízkosti jejich domovů, kostelů a škol. Proti výstavbě jsou vznášeny argumenty, že mešity soustřeďují kromě věřících také islamistická sdružení a napomáhají tak nebezpečí šíření terorismu. Pro stranu druhou – pro muslimské věřící – jsou mešity přirozeným náboženským a kulturním centrem, kde se mohou setkávat a modlit. V současnosti je celkem v Německu asi 3,4 milionu muslimů, přičemž mešit bylo podle údajů z roku 2006 159 a dalších 128 bylo ve výstavbě.⁵⁰ Kromě těchto oficiálních staveb se však odhaduje na 2400 provizorních modliteben vytvořených ve sklepích či

⁴⁹ viz příloha 3

⁵⁰ *Deutschland: Weniger Kirchen, mehr Moscheen:*

http://www.focus.de/politik/deutschland/deutschland_aid_119798.html, staženo 4.5. 2008

skladových halách.⁵¹ Z tohoto čísla se dá odhadovat, že míst pro věřící je v mešitách nedostatek. Je však možné vytvořit místo pro všechny věřící? Již dnes, před dokončením mnoha mešit, se ozývají hlasy z konzervativních řad pravice, že mešit bude v Německu zanedlouho více než kostelů a že německá identita, postavená na základech křesťansko-židovské západní kultury, tak pomalu mizí v té muslimské. Jako příklad dvou různých přístupů veřejnosti je zde uveden vývoj stavby dvou mešit.

První z nich je vznikající mešita v Duisburgu, druhá z nich vzniká v Kolíně nad Rýnem, obě města se nacházejí ve spolkovém státě Severní Porýní-Vestfálsko. Zatímco v Duisburgu se vlna protestů téměř vůbec nekonala, v Kolíně dokonce vznikla regionální politická strana krajní pravice Pro-Köln⁵², jejímž hlavním politickým tématem je přerušování stavby a která má v roce 2009 šanci u voličů posílit. Kde jsou důvody takto rozdílných přístupů?

Mešita v Duisburgu se staví od roku 2004 a má nahradit nevyhovující malý prostor pro modlitby, který postavila Turecko-islámská unie (DITIB).⁵³ Nová mešita by se svou kapacitou 3000 míst měla stát největší mešitou v Německu. Svým vzhledem by měla připomínat otomanskou architekturu s prvky byzantského stylu. Zajímavá je otázka financování – německá vláda společně s Evropskou unií vynaloží na stavbu celkem 3,2 miliony euro. Stavbu tedy neřinancují občanská sdružení a zájmové skupiny, jak tomu je ve většině případech, ale spolková vláda společně s Evropskou unií. Kromě vlastních modliteben (mužské a ženské) bude součástí budovy také otevřený prostor pro setkávání věřících z různých církví, vytvořen pro otevřený dialog mezi náboženstvími, dále internetová kavárna, knihovna, čítárna a informační centrum o islámu. To vše přístupné jak muslimům, tak všem ostatním. Duisburgský starosta Adolf Sauerland komentoval výstavbu mešity jako malý zázrak, protože probíhá bez obvyklých protestů a kontroverzí.⁵⁴ Úspěch lze připisovat zřejmě především důkladnému dialogu, ke kterému byli přizváni ještě před započítím stavby zástupci města, veřejnosti i ostatních církví. Veřejnosti byla také nabídnuta možnost kdykoliv do mešity přijít, což zvyšuje důvěryhodnost muslimské komunity a celkově uklidňuje veřejné mínění.

Situace zcela jiná se odehrává v Kolíně nad Rýnem, kde se proti stavbě mešity v roce 2007 zvedl mnohem silnější odpor. Plán, že se zde mešita bude stavět, je již přitom znám dlouhou dobu. O stavbu se již 6 let zasazovala Turecko-islámská unie (DITIB), která zastupuje

⁵¹ *Moscheebauten erregen ganz Deutschland:*

http://www.welt.de/politik/article1203509/Moscheebauten_erregen_ganz_Deutschland.html, staženo 4.5. 2008

⁵² *We Want the Cathedral, not Minarets:* <http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,489257,00.html> – staženo dne 13.5. 2008

⁵³ více v kapitole 4.2.2.

⁵⁴ <http://www.islamonline.net/English/News/2005-02/02/article07.shtml> - staženo 4.5. 2008

asi 120 000 muslimských obyvatel Kolína.⁵⁵ Má se jednat o 35 metrů vysokou, pětioschodovou kupulovitou stavbu se dvěma minarety, vysokými přibližně 55 metrů. Vejít by se do ní mělo přibližně 2 000 lidí. S projektem souhlasí všechny velké politické strany kolínské městské rady. Proběhlo zde ale několik demonstrací a ke stavbě se negativně vyslovil dokonce i kolínský arcibiskup kardinál Meisner, který řekl, že ze stavby mešity „nemá dobrý pocit“. Proti stavbě mešity argumentuje kardinál Meisner také tím, že by byla obrovským zásahem do kolínské zástavby a narušila tak tradiční ráz města. Stavbu v plánované velikosti sice odmítá 58% Kolíňanů, principiálně však 70% z nich zřízení mešity podporuje.⁵⁶ Hlavním odpůrcem, jak již bylo uvedeno, je extrémně pravicová strana Pro-Köln. Ta se snaží mobilizovat nejen samotné obyvatele Kolína, ale také ostatní Němce a další Evropany. Na největší demonstraci proti výstavbě mešity se na pozvání strany Pro-Köln sešly také extrémní pravice z Rakouska (FPÖ) a z Belgie (Vlaams Belang)⁵⁷. S velkými transparenty s přeškrtnutými mešitami se snažily přesvědčit obyvatele o nebezpečí islamizace Evropy, jejímž začátkem je, podle jejich slov, právě stavba mešit v evropských městech.⁵⁸ Do diskuze se také připojil německý spisovatel židovského původu Ralph Giordano, který otevřeně kritizuje dnešní vývoj v německé společnosti. Přirovnává zahalené muslimky k tučňákům a tvrdí, že integrace muslimů v západním světě není možná. Ten výstavbu mešity sice ostře kritizuje, od Pro-Köln se však distancuje, jako pamětník holokaustu má o extrémně pravicových stranách velké pochybnosti.⁵⁹ Zatímco politické strany městské rady stojí o klidné soužití turecké menšiny s německou většinou a extrémisté se snaží o zákaz stavby, obyvatele Kolína jsou většinou umírnění či bilancují mezi těmito dvěma názory. Mají obavy spíše z extrémní pravice, než z nové mešity. Nicméně strach z islamistů mají také.⁶⁰ Důvodů, které dělí kolínskou politickou scénu i obyvatele, je několik. Především se tématu ujaly lidé, kteří si na něm chtějí vytvořit svou politickou kariéru. Strana Pro-Köln ze stavby mešity udělala politické téma a využívá přirozeného strachu obyvatel z neznámého k tomu, aby se proti stavbě postavili. Pochybení je však i na straně turecké (resp. muslimské), která nevedla tak otevřený dialog hned od počátku plánování stavby tak, jak to udělali v Duisburgu. Dalším důvodem, který se naskýtá, je výjimečné postavení Kolína nad Rýnem, jako města s dlouhou tradicí

⁵⁵ *A Mosque for Cologne*: <http://www.iht.com/articles/2007/07/06/opinion/edcologne.php> - staženo 13.5. 2008

⁵⁶ *Moschee-Streit: Morddrohungen, Tumulte und Bischofschelte*:

http://www.focus.de/politik/deutschland/moschee-streit_aid_63914.html - staženo dne 13.5. 2008

⁵⁷ *We Want the Cathedral, not Minarets*: <http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,489257,00.html> – staženo dne 13.5. 2008

⁵⁸ tamtéž

⁵⁹ tamtéž

⁶⁰ tamtéž

arcibiskupství a vzácnou katedrálou. Veřejnost je tu možná citlivější k urbanistickým zákrokům, než v jiných částech Německa.

Tyto dva příklady zdaleka nerepresentují průběh staveb v jiných městech. Jak zde již bylo uvedeno, v současné době je ve výstavbě téměř 200 nových mešit. V každém městě je jiná situace, jiné vzájemné vztahy mezi skupinami a jiný poměr politických sil v městských radách. Obecně se však dá říci, že čím větší dá prostor menšina většině, aby pronikla do její kultury, tím méně strachu z neznáma potom vzbuzuje. Otevřený kulturní a náboženský dialog na komunální úrovni, otevírání informačních center o islámu, dny otevřených dveří v mešitách – to by mohla být cesta, po které by se měla dát muslimská entita, aby nedávala příležitost pravicovým extrémistům těžícím z neznalosti (a strachu) většinové společnosti.

4. Politická participace Turků v Německu a role islámských sdružení

Za politickou participaci jsou obvykle považovány takové občanské aktivity, které se zaměřují na ovlivňování vlády a veřejné politiky. Pokud mluvíme o participaci, je ve většině případů míněno masové zapojení lidí spíše než aktivity zvolených zástupců nebo jmenovaných úředníků a obvykle je měřena indikátory jako je volební účast nebo členství v politické straně. Definice popisují politickou participaci jako „*takové dobrovolné aktivity, jejímž prostřednictvím se členové společnosti podílejí na volbě vládnoucích představitelů a, přímo či nepřímo, na formování veřejné politiky.*“ Nebo jako „*takové, více či méně přímé, legální aktivity soukromých osob, které se zaměřují na ovlivňování výběru vládních představitelů a/nebo jejich činnosti*“. Novější přístupy zahrnují do analýz i neformální politické aktivity jako jsou např. protesty, sociální hnutí, dobrovolné aktivity v nátlakových skupinách, občanských sdruženích, charitativních spolcích apod.⁶¹

Pokud chceme hovořit o politické participaci, je důležité si rozdělit turecké přistěhovalce na dvě skupiny: První skupinou jsou Turci, kteří nejsou naturalizovaní (či nezískali občanství narozením). Ti mohou požívat práv pouze lidských, nikoliv občanských. Možnosti politické participace jsou pro ně proto velmi omezená. Druhou skupinou jsou Turečtí imigranti, kteří získali německé státní občanství a mohou tak plně požívat občanských práv.

Turečtí obyvatelé bez státního občanství – V předchozích kapitolách jsou popsány důvody k tomu, proč se turečtí obyvatelé nechtějí v některých případech stát německými občany. Hlavním důvodem je nezesporu podmínka vzdát se tureckého občanství, ke kterému má mnoho německých Turků výjimečný vztah. Výhled politické participace na základě občanského práva za výměnu občanství není silným argumentem. Existují však formy participace, u kterých není podmínkou občanství a jsou řízena svobodami a právy, která jsou garantována německou ústavou všem. Jsou jimi především:

Svoboda projevu a svoboda tisku – čl. 5 německé ústavy, podle kterého je všem zaručena svoboda projevu, zahrnující i svobodu tisku, rozhlasu a televize a zakazuje cenzuru. Na základě tohoto článku je možná angažovanost ve formě písemných či jiných projevů s cílem vyjádřit se k politicky (či jinak) důležitým tématům.⁶²

Svoboda sdružování – podle čl. 9 odst. 3 německé ústavy má každý právo sdružovací a každý zaměstnanec má právo se sdružovat v takových sdruženích, které mu pomáhají

⁶¹ Nekola, Martin: Politická participace a efektivita vládnutí staženo z: veda.fsv.cuni.cz/doc/KonferenceRCS/prog_nekola.doc str.4

⁶² http://www.bundestag.de/parlament/funktion/gesetze/grundgesetz/gg_01.html

v prosazování vyhovujících pracovních a hospodářských podmínek.⁶³ Turci mají možnost (stejně jako všichni ostatní cizinci) bez omezení náležit k odborům, což je vzhledem k jejich minulosti, kdy přicházeli do Německa kvůli práci, velmi důležitým právem na politickou participaci. Tento prvek politické participace je velmi pozitivně vnímán výzkumem *Migrant Integration Policy Index*, který dal Německu v roce 2007 plných 100% za politické svobody pro imigranty. V roce 2007 byla zkoumána a následně zveřejněna tato studie všech zemí Evropské unie (ještě bez Rumunska a Bulharska, navíc s Kanadou, Švýcarskem a Norskem), dále jen MIPEX⁶⁴. Zabývala se šesti klíčovými okruhy ze života migrantů, jedním z nich pak právě politická participace.

Mezi práva a svobody, jejichž požíváním se občané dle německé ústavy mohou politicky vyjádřit, patří:

Svoboda shromažďování – podle čl. 8 německé ústavy má každý německý občan právo na shromažďování⁶⁵

Svoboda spolčování – podle čl. 9 odst. 1 a 2 má každý německý občan právo zakládat spolky a společnosti, stejně jako právo zakládat politické strany (čl. 21 odst. 1 německé ústavy, doplněno dále Zákonem o politických stranách)⁶⁶. Členství se poté v každém subjektu řídí jeho stanovami. Ve většině politických stran mohou být přítomni i cizinci, s výjimkou CSU a NPD, které přijímají pouze Němce. Cizinci se pak ale nesmí účastnit některých mechanismů, jako je například jmenování kandidátů do voleb, což přísluší pouze Němcům.

4.1 Politici tureckého původu v Německu a jejich vliv na domácí a zahraniční politiku

Pokud turečtí obyvatelé **nejsou německými občany**, mají přesto mnoho možností podílet se na veřejném životě, jak vyplývá z výše uvedeného výčtu práv a svobod – mohou být členy občanských iniciativ, spolků, odborů či školních rad, mohou se stát členy politických

⁶³ tamtéž

⁶⁴ Projekt zaštilil British Council a Strategic thinking on equality and mobility, spolufinancovala Evropská unie a podíleli se na něm zástupci národních států.

⁶⁵ pro cizince toto právo podléhá omezením - Brehmerová, M.: Politická participace cizinců ve Spolkové republice Německo, IMS FSV UK, 2005. str. 24

⁶⁶ http://www.bundestag.de/parlament/funktion/gesetze/grundgesetz/gg_01.html

stran a občanských sdružení.⁶⁷ Nemalá část z nich také této možnosti využívá – například v Severním Porýní-Vestfálsku bylo v roce 2005 registrováno na 2500 aktivních cizineckých občanských sdružení, což je vysoké číslo.⁶⁸

Jako politická participace je kromě členství ve straně také brána činnost Cizineckých rad. Ty jsou povinně zřízeny ve státech Braniborsko, Hesensko, Severní Porýní-Vestfálsko, Durynsko a Sársko⁶⁹, v ostatních zemích jsou mechanismy ponechány na komunálním rozhodnutí. Cizinecké rady jsou „stálá, v převažující většině cizinci podle volebních zásad volená, na základě obecních a okresních zřízení a komunálních stanov institucionalizovaná zastupující grémia s kolegiální strukturou a pevným, většinou z cizinců sestávajícím okruhem členů, která jsou umístěna pod úrovní výborů a která působí na orgány komunálního politického systému primárně jako zástupce zájmů cizinců, ale také poradensky v úmyslech pro cizince relevantních.“⁷⁰ První cizineckou radou zakotvenou v zákoně je rada v Sársku, a to od roku 1989. Cizinecké rady mají tedy v první řadě za úkol prosazovat zájmy cizinců a snažit se jim poskytnout odpovídající poradenství. V roce 1999 vznikla Spolková cizinecká rada, která má na spolkové úrovni za úkol výměnu zkušeností z lokální úrovně a zaujímá stanoviska k celoněmeckým tématům. Má 45 členů, kteří jsou delegáty z národních rad.⁷¹

Pokud turečtí obyvatelé **jsou německými občany**, jsou jim občanská práva dána německou ústavou.⁷² Hlavním právem, kterým se tato kapitola zabývá, je volební právo, resp. volební právo aktivní a pasivní. Cílem je vyhodnotit volební návyky tureckých Němců, do jaké míry se účastní voleb a jaké strany se těší největší podpoře. Dalším cílem je představit Němce tureckého původu, kteří se podílí na tvorbě politiky na různých úrovních. Jde o úroveň státní, spolkovou a evropskou.

Odhaduje se, že právoplatných voličů je mezi tureckými Němci od 400 000 do 600 000, což znamená asi 1% z celkového počtu německého elektorátu.⁷³ S daty je velmi složité pracovat, protože po udělení občanství se neneviduje, jakého původu občan je. Statisticky jsou

⁶⁷ Tyto činnosti jsou sice v širším kontextu politickou participací, nejsou však přímou participací v politice. Z tohoto důvodu se jimi tato kapitola zabývá jen okrajově. Více například: Cyrus, Norbert: *Active Civic Participation of Immigrants in Germany*, Oldenburg, 2005.

⁶⁸ Cyrus, Norbert: *Active Civic Participation of Immigrants in Germany*, Oldenburg, 2005. str. 37

⁶⁹ V příloze 9 je vidět, že všechny tyto státy mají vysoký poměr cizinců (snad kromě Brandenburga, které je však svou polohou ovlivňováno hlavním městem a Durynskem, které je jako jediné bývalým státem NDR, kde cizinecká rada vznikla) a většina z nich byla největšími příjemci hostujících pracovníků v 60. a 70. letech.

⁷⁰ Wagner, Marc: *Der Ausländerbeirat*, Frankfurt am Main, 2002, str. 24. In: Brehmerová, M.: *Politická participace cizinců ve Spolkové republice Německo*, IMS FSV UK, 2005. str. 30

⁷¹ Federal Ministry of the Interior: *Immigration Law and Policy*, Berlin, 2005. str. 49

⁷² viz kapitola 4 – občanská práva

⁷³ Eccarius-Kelly, Vera: *Party Preferences and Political Participation: The Emergence of Turkish-origin German Voter*, New York, Migration Letters, Volume 5, 2008. str. 23

tedy turečtí Němci nedohledatelní, pokud se přímo sami nepřihlásí. Výzkumy oblíbenosti politických stran se tak paradoxně většinou provádějí na rezidentech, kteří přitom nemají právo volit. Je však vysoce nepravděpodobné, že by se po získání občanství měnily politické názory. Obecně mají mnohem větší zájem o politický život lidé, kteří se v Německu již narodili, tedy druhá a třetí generace přistěhovalců.

Nejvíce sympatizantů má Sociální demokracie (SPD), což souvisí s historickým charakterem tureckých rodin v Německu, jejichž většina byla zaměstnána v dělnických profesích. Velký zájem o odbory je pak také ideově nejblíže k volbě SPD. Struktura obyvatelstva s tureckými kořeny se ale více stratifikuje a o dnešních druhých a třetích generacích, které jsou v produktivním věku, nelze říci, že náleží k dělnické třídě. I přes problémy ve vzdělávání imigrantů, které Německo bezesporu má,⁷⁴ se stále zvyšuje počet vysokoškolských studentů z řad tureckých Němců, jejichž volební chování není identické. V řadách této vzdělanější a mladší generace je v oblibě především Strana zelených (Die Grünen). Centrum pro turecká studia dělalo v roce 2007 výzkum v Severním Porýní-Vestfálsku, kde se dotazovalo tureckých Němců (tedy občanů Německa), jak by volili: 47,9% SPD, 8,4% Die Grünen, 4,7% CDU, 3% Die Linke a 0,9% FDP. 33% dotázaných však odpovědělo, že buď neví, koho by volili, nebo že by volit nešli.⁷⁵

Politické strany v Německu se však na turecké voliče stále nezaměřují ve větší míře. Přitom se dle demografických předpokladů dá očekávat, že jich bude stále přibývat. Důvodů je hned několik. Díky změně zákona o občanství se dá předpokládat, že nejmladší generace již bude mít německé občanství. Turečtí Němci-muži si oblíbili přivázat si manželky z Turecka (a naopak, turecké Němky se vdávají v Turecku), na základě zákona o sjednocení rodiny má pak taková žena (muž) okamžitý nárok na občanství a v neposlední řadě je natalita tureckých imigrantů mnohem vyšší, než natalita německých rodin. V příští dekádě se tak z voličské základny, která dnes čítá okolo 500 000 voličů, stane mnohem větší voličská základna, o kterou budou v budoucnu politické strany bojovat. V tuto dobu se také dají předpokládat větší ústupky v otázce politických práv pro rezidenty.

Německo se se svými 66% umístilo dle posudku MIPEX za severoevropskými státy a Nizozemskem spolu s Portugalskem na škále s přívlastkem „mírně uspokojivé“. MIPEX Německu vyčítá, že přes snahu některých cizineckých sdružení se stále nedaří umožnit imigrantům s přechodným a trvalým povolením k pobytu volit na lokální úrovni. Velmi

⁷⁴ blíže kapitola 2.4

⁷⁵ Eccarius-Kelly, Vera: Party Preferences and Political Participation: The Emergence of Turkish-origin German Voter, New York, Migration Letters, Volume 5, 2008. str. 31, více příloha 11

chváleno (a vyhodnoceno jako nejlepší) je naopak kvůli možnosti být členem odborů, občanských sdružení a dokonce i politických stran.

4.1.1 Politici tureckého původu na státní, spolkové a evropské úrovni

Přestože se na integrační politiky Německa snáší kritika, na politické pole mají občané s tureckým původem velmi rovný přístup. Nejen oni – jak bylo uvedeno výše, členem politické strany může být v Německu i cizinec. Na rozdíl od naturalizovaných Turků už však nemůže být zvolen do žádného politického zastoupení. Politici s tureckými kořeny se uplatňují na všech stupních politického života. Jsou většinou motivováni již od studií, kde jsou členy občanských sdružení, vstupují do strany a přes komunální úroveň postupují výše. V současné době je zvoleno do parlamentů na národní úrovni 11 Němců tureckého původu (z nichž jsou dva Kurdové), 6 do parlamentů na spolkové úrovni a 5 do Evropského parlamentu.⁷⁶ V oblasti jejich zájmu jsou do velké míry zastoupeny práva menšin, integrace imigrantů v Německu a vztahy s Tureckem. Především poslední zmíněný zájem je v mnoha studiích sledovaným fenoménem. Všichni autoři se shodují v názoru, že turecká elita (nejen politici, ale také významní podnikatelé a umělci) by mohla hrát v přístupu Turecka do Evropské unie významnou roli. Nejde jen o Turky v Německu, ale o celou tureckou komunitu v Evropě, pro

⁷⁶ Spolková úroveň:

Bilkay Öney, Die Grünen, člen berlínského parlamentu
Aydan Özoğuz, SPD, členka hamburského regionálního parlamentu
Filiz Polat, Die Grünen, členka zemského sněmu Dolního Saska
Ülker Radziwill, SPD, člen berlínského parlamentu
Giyasettin Sayan, PDS, člen berlínského parlamentu ,Kurd

Státní úroveň:

Evrin Baba, PDS, člen berlínského parlamentu, Kurd
Ikbal Berber, SPD, člen sárského zemského sněmu
Nebahat Güçlü, Die Grünen, členka hamburského regionálního parlamentu
Gülşen İletmiş, SPD, člen brémského regionálního parlamentu
Dilek Kolat, SPD, člen berlínského parlamentu
Özcan Mutlu, Die Grünen, člen berlínského parlamentu
Lale Akgün, SPD, člen Spolkového sněmu
Hüseyin Kenan Aydın, Die Linke, člen Spolkového sněmu
Ekin Deligöz, Die Grünen, člen Spolkového sněmu
Sevim Dağdelen, Die Linke, člen Spolkového sněmu
Hakki Keskin, Die Linke, člen Spolkového sněmu

Evropská úroveň:

Ozan Ceyhan, Die Grünen 1999-2000, SPD 2000-2004
Leyla Onur, SPD
Cem Özdemir, Die Grünen
Feleknas Uca, PDS-Die Linke

http://en.wikipedia.org/wiki/Turks_in_Germany#Politics

keré se začal užívat název Euroturci (Euroturks). Je to svým počtem (odhaduje se asi 3 100 000) vlivná skupina, která by mohla mezi Evropou a Tureckem vystavět pomyslný most. Na druhou stranu je pravdou, že evropští Turci nejsou již tureckými Turky a všeobecně jsou v Turecku považováni za cizince, stejně tak jako ve většině případech ve svých evropských domovských státech. Již zmíněná rozpolcenost německých Turků je následkem tohoto nepřijetí na obou stranách.

V Německu je několik významných osobností veřejného života s tureckými kořeny, kteří svým vlivem a názory ovlivňují nejen turecké obyvatele, ale také německou většinovou společnost. Jsou jimi podnikatelé – např. Kemal Şahin⁷⁷ či umělci – např. Aslı Bayram⁷⁸.

4.1.2 Cem Özdemir

Cem Özdemir je jedním z nejvlivnějších politiků tureckého původu v Německu. Je členem Evropského parlamentu za stranu Zelených, členem zahraničního výboru a výboru justice a vnitra. Jeho primárními zájmy jsou vztah Turecka a EU a evropská imigrační a integrační politika. Členem strany Zelených je od roku 1981, v roce 1994 byl zvolen do spolkového sněmu jako první politik s tureckými kořeny. Byl mluvčím parlamentního výboru Zelených pro otázky migrace a spolupracoval na vzniku zákona o občanství z roku 2000. V současné době pracuje na komparaci přístupů k migračním otázkám EU a Spojených států amerických. V roce 2002 byl jmenován Světovým ekonomickým fórem „vůdcem zítřka“ a z rukou bývalého prezidenta SRN obdržel medaili Theodora Heusse za boj proti předsudkům. Pochází z okolí Stuttgartu, má ženu a dceru a žije střídavě v Berlíně a Bruselu. Díky svým zkušenostem imigranta může německé společnosti zprostředkovat pohled tureckých přistěhovalců na problémy, které je třeba řešit. Dlouhodobě poukazuje na vzdělanostní deficit turecké mládeže. Napsal několik publikací a mnoho článků o integraci Turků v Německu, o jejich problémech a nedostatcích v systému. Z jeho článků však není patrné jednostranné zaujetí. Zmiňuje německou rovnost před zákonem a hlavní zásadu – totiž, že záleží na obou stranách, jak turecké menšině tak německé většině, aby integrace probíhala úspěšně. Bez snahy samotných Turků, bez vzdělávání jejich potomků a bez znalosti německého prostředí jim nelze zaručit rovnoprávné podmínky k životu.⁷⁹

⁷⁷ přišel do Německa v roce 1973 jako vysokoškolský student inženýrství. V současné době je to nejbohatší turecký Němec. Podniká v textilním průmyslu

⁷⁸ německá herečka tureckého původu. V roce 2005 vyhrála Miss Německo.

⁷⁹ Özdemir, Cem: *The Roof of Our Common House is the Constitution*, Goethe Institut, Berlin, 2005.

4.2. Turecko-islámská sdružení

Role občanských sdružení, ať už jsou jakéhokoliv zaměření, je pro demokratickou společnost velmi důležitá. V Německu existuje několik desítek vlivných sdružení, které se starají o informovanost, kulturu, vzdělávání či náboženství turecké (nebo muslimské) menšiny. Mnohdy jsou všechny činnosti obsažené najednou. Podle německého zákona musejí být takové organizace registrované, musejí mít odpovídající strukturu a musejí splňovat podmínky demokratičnosti. Náplň jejich práce nesmí vést k nesnášenlivosti, či potlačování lidské důstojnosti. Problémem pro muslimy v Německu je fakt, že islám (na rozdíl od katolictví, protestantsví či judaismu) není uznáván státními strukturami jako rovnoprávné náboženství s podporou státu. Důvodů je patrně několik. Prvním je relativně krátká historie islámu v Německu, druhým pak fakt, že islám je dnes brán jako kontroverzní náboženství, které potlačuje některé lidské svobody. Ochota uznat islám jako plnohodnotnou součást německé společnosti chybí. To s sebou přináší některé komplikace – zatímco plně uznaná náboženství se vyučují na státních školách, náboženské organizace získávají finance ze státního rozpočtu a mohou se účastnit politických jednání na všech úrovních, islámská sdružení se musí o zrovnoprávnění stále zasazovat. V praxi to má dopad především na děti z muslimských rodin, které se své náboženství – na rozdíl od ostatních dětí – musí chodit učit přímo do mešit, které z velké části patří právě některému z islámských sdružení. Každé sdružení má větší či menší napojení na některý muslimský stát, který ho dotuje a přináší tak i modifikace do islámského vzdělání. Muslimská společnost pak není rozdělena pouze etnicky, národně či společensky, ale také věroukou. Turecké děti například ve velké míře navštěvují mešity, které vlastní DITIB (Turecko-islámská unie)⁸⁰, až 70% německých muslimů náleží k této organizaci. Děti ostatních národností mají podstatně menší šanci nalézt ve svém městě náboženskou školu, která by odpovídala jejich přání (resp. přání rodičů). V tomto směru se dá říci, že turecké učení islámu je v Německu vůdčí muslimskou silou .

DITIB vznikla v roce 1984 v Kolíně nad Rýnem, aby se zabývala náboženskou, sociální a kulturní problematikou muslimů v Německu. Jedná se podle jejích vlastních slov o nadstranickou organizaci, která se snaží svými financemi (získanými od darů, členů a v neposlední řadě z Turecka) podporovat sportovní, kulturní a dobročinné akce muslimských a tureckých komunit v německých městech. Ze svých prostředků také hradí stavbu mešit. Největším současným projektem je zmiňovaná stavba mešity v Kolíně nad Rýnem, který je financována právě tímto sdružením. DITIB se stala nejvlivnější organizací svého druhu

⁸⁰ Die Türkisch-Islamische Union der Anstalt für Religion e.V, neboli Diyanet Isleri Turk Islam Birligi

v Německu. Její vazby na Turecko jsou však mnohem silnější, než by se na první pohled mohlo zdát. Finance, kterými podporuje aktivity německých Turků, má na starosti Ředitelství pro náboženské otázky, které je jedním z orgánů spadajících pod tureckého předsedu vlády. Toto ředitelství také vysílá do DITIBu turecké imámy, kteří mají v Německu čtyřleté veřejné služby a pak se navrací zpět do Turecka.⁸¹ DITIB je tak vlastně neoficiálním nábožensko-kulturním velvyslanectvím v Německu, skrze které může Turecko do velké míry ovlivňovat veřejné mínění tureckých imigrantů.

Další vlivnou organizací, která má však podstatně militantnější ideologii, je Milli Gorus (Národní vize), založená v 70. letech tureckými přistěhovaci napojenými na Necmettina Erbakana⁸². V současnosti má 26 000 oficiálních členů, vlastní přes 2000 náboženských zařízení. Spolkovým ministerstvem vnitra je vedena na listině teroristických organizací.

Mezi další patří Svaz islámských kulturních center, který je pod silným vlivem zakladatele Hnutí Suleymanci, Suleymana Hilmi Tunahana, který se snažil v Turecku prosazovat zákony Šaría. Kontroluje na 200 německých mešit. Otevřeně protestuje proti oficiální nauce islámu v Turecku a odsuzuje jeho súfijský charakter, díky čemuž je německými státními orgány sledována jako podezřelá.⁸³

Tím, že není islám státem plně uznávané náboženství, je dán velký prostor mnoha organizacím, které tak výchovu muslimské mládeže přizpůsobují svým vlastním cílům. Náboženské organizace mají na muslimské obyvatele velký vliv a jsou jedním z pilířů tureckého vlivu v Německu.

⁸¹ Gonul, Tol: Institutionalization of Islam in Germany and the Netherlands: Beyond the Jurisdiction, Florida International University, Miami, 2008. str.10

⁸² Předseda vlády Turecka v období 1996-1997. Snažil se sjednotit islámské země proti sionistickému hnutí a prosazoval nacionální turecké myšlenky.

⁸³ Gonul, Tol: Institutionalization of Islam in Germany and the Netherlands: Beyond the Jurisdiction, Florida International University, Miami, 2008. str.9

Závěr

Tato bakalářská práce si klade za cíl přiblížit (alespoň částečně), jak v současnosti probíhá soužití turecké minority v německé společnosti v kontextu přílivu turecké pracovní síly v 60. letech. Na pozadí historických souvislostí a vybraných aktuálních témat se snaží přiblížit vzájemné vztahy Němců a německých Turků a jejich dopad na celou dnešní německou společnost.

Po nabírání velkého množství pracovních sil ze zahraničí v 60. letech si německá veřejnost a politická reprezentace v 80. letech začaly uvědomovat rozsáhlost problematiky přistěhovalectví. Německo bylo vývojem donuceno pomalu měnit svůj historický přístup k právnímu pojetí německého občanství a z principu etnického přešlo na princip občanský. Po dlouho uznávané tezi, že Německo není přistěhovaleckou zemí přichází nové pojetí v podobě nového imigračního zákona, které přijalo tezi novou – strukturovat imigraci, podporovat integraci. Na základě tohoto zákona Německo nechává v platnosti zákaz pracovní imigrace z roku 1973 s výjimkou imigrace vysoce kvalifikovaných odborníků a snaží se v první řadě o úspěšnou integrační politiku. V tomto ohledu udělala Spolková republika v průběhu posledních dvaceti let mnoho pokroků. Integrační politika získala oficiální status, když byla zahrnuta do imigračního zákona. Stále se však zdá být ne zcela koncepční a k nejvíce potřebným nedosahuje v dostačující míře. Důkazem jsou statistická čísla v oblasti vzdělání, kde má turecká mládež ve srovnání s německou velké nedostatky. S tím souvisí také vyšší procento nezaměstnaných na straně tureckých imigrantů. Na druhou stranu je nutné připustit, že otázka vzdělání a nezaměstnanosti jsou v Německu velkým tématem nejen v případě imigrantů, ale platí pro celou německou společnost. V otázkách svobody vyznání je mnoho věcí, které je třeba v budoucnu řešit. Nejvýznamnějším krokem je ale dialog mezi oběma kulturami a ochota tureckých věřících o svém náboženství otevřeně hovořit a snažit se ho svým spoluobčanům přiblížit. V neposlední řadě se jeví jako problematický velký vliv náboženských organizací, které, z důvodu neuznaného islámu jako oficiálního náboženství na státní úrovni, zabezpečují náboženskou výchovu mladé generace Turků (resp. všech muslimů) a dávají tak průchod někdy konzervativním, někdy dokonce nebezpečným myšlenkám různých proudů islámu.

Turecká elita v Německu plní roli prostředníka mezi německou většinovou společností a tureckými imigranty. Otázkou však je, zda se jejich názory a doporučení dostávají do tureckých domácností, které stále žijí podle velmi konzervativních pravidel. Nucená manželství a nerovné postavení dívek jsou každodenní realitou.

Německá administrativa bude stát v blízké budoucnosti před důležitým rozhodnutím. Stává se čím dál častěji předmětem kritiky (a to jak z domácích, tak zahraničních kruhů) že i přes velké množství trvale usazených imigrantů s legálním statutem nemají právo volit v komunálních volbách, přestože se jich tato politika bezprostředně týká. Paradoxem je, že takové právo mají občané EU, aniž by v Německu pobývali dlouhou dobu. Vzhledem k demografické křivce se však dá předpokládat, že německá politika bude muset nalézt řešení i v této otázce.

Spolková republika Německo od nábory pracovních sil v 50. letech urazila dlouhou cestu v tvorbě legislativy a podmínek pro usazování a integraci přistěhovalců. Je však především na jednotlivcích, aby projevili ochotu integrovat se – v případě přistěhovalce, či tolerovat kulturní odlišnost a neutvářet si názor na základě strachu a neznalostí – v případě většinové společnosti. Jedině za těchto předpokladů budou Turci v německé společnosti úspěšně integrováni.

Summary

My Bachelor's thesis, "Labour Immigration of Turks to Germany and the Development of German Immigration and Integration Policy" deals with Turkish guest workers' arrival and subsequent settlement in Germany and the conditions they have been living in. The first part of my thesis is devoted to the evolution of Turkish labour immigration and a discussion of its influence on and co-evolution with German immigration and integration policy. In four periods (from 1949 up to now) is shown the differences between them depending on the policy, which had been creating at the same time. The last period, from 90th up to now, involved contemporary conditions in educational system for Turkish immigrants' descendants within the statistical datas. The second part is addressed to the acceptance shown by the majority of Germany society of contemporary Turkish immigrants' integration and uses as examples the development of two important public or human rights. The first of these rights is freedom of religion, which contains both freedom of religion at school, and the right to build mosques in German cities. There was a controversial trial between the German state Baden-Württemberg and a German teacher of Afghan origin, Ferestha Ludin. She complained to the administrative court because a public school in Stuttgart had refused to hire her as she wore a headscarf. This problem raised the discussion about religious symbols in public schools, whether Christian and Hebrew symbols should be forbidden as well. The second point is the construction of mosques in German cities. Showing two different cases in two different cities this thesis wants to show, that acceptance of an unfamiliar religious building (or religion in general) can come about through dialog and opened planning.

The second is the right to political participation for Turkish residents who are either German citizens or who have permanent residency, but not citizenship. The thesis tries to answer the questions of how successful integration has been and whether or not Germany has found the right balance between democratic values and the cultural diversity brought by having a large Muslim minority. The thesis as well touches on the biggest problems of the second and third generations of Turkish immigrants which are a lack of education, and the antagonistic relationship between the German liberal establishment and the strictly conservative institution of the Muslim family.

My Bachelor's thesis asks the basic question, if Germany is on the right path in long-term policy making in the field of integration. The Czech Republic is, as a new EU-member, just starting to experience the effects of immigration from developing countries. And at the

beginning of integration policy recognized as a state interest. Germany could be a good resource of successes as well as failures, which the Czech Republic could learn from.

Seznam příloh

Příloha 1: Cizinci v Německu od roku 1950 (graf)

Příloha 2: Cizinci dle národnosti z celkového počtu cizinců (graf)

Příloha 3: Zákaz náboženských symbolů ve školách (mapa)

Příloha 4: Počet Tureckých obyvatel v SRN (tabulka)

Příloha 5: Vzdělání Turků v Německu mezi 18 a 29 lety (graf)

Příloha 6: Poměr cizinců v německých městech v roce 2003 (mapa)

Příloha 7: Počet a poměr tureckého obyvatelstva k neněmecké populaci v SRN (tabulka)

Příloha 8: Počet naturalizovaných německých Turků (tabulka)

Příloha 9: Poměr cizinců ve státech SRN (mapa)

Příloha 10: Úspěšnost Německa v politické participaci imigrantů dle MIPEX (graf)

Příloha 11: : Volební preference Němců tureckého původu v Severním Porýní-Vestfálsku v letech 2000-2006 (tabulka)

Použitá Literatura

Prameny:

Federal Ministry of the Interior: Immigration Law and Policy, Berlin, 2005. z:

http://www.bmi.bund.de/cln_012/nn_148138/Internet/Content/Broschueren/2005/Zuwanderungspolitik_und_Zuwanderungsrecht_en.html - staženo 29.5.2007

Kolektiv autorů: Structuring Immigration, Fostering Integration, Berlin, 2001. z:

www.bmi.bund.de/.../Structuring_Immigration_-_Fostering_Id_14626_en.pdf - staženo dne 30.5. 2007

Německá ústava – Grundgesetz:

http://www.bundestag.de/parlament/funktion/gesetze/grundgesetz/gg_01.html - staženo dne 17.5. 2008

Niessen, Jan, Huddleston, Thomas, Citron, Laura: Migrant Integration Policy Index, British Council, Brussel, 2007. Přístup také na: www.migrantintegrationindex.eu

Stránky Turecko-islámské unie: <http://www.ditib.de/default.php?id=5&lang=de>

Stránky Cema Özdemira: <http://www.ozdemir.de/>

Sekundární literatura:

Baršová, A., Barša, P: Přistěhovalectví a liberální stát – Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku, IIPS, Brno, 2005.

Barša, Pavel: Imigrační a integrační politika Francie, Velké Británie a Německa po 2. světové válce : příspěvek k hledání nové přistěhovalecké politiky pro Českou republiku a Evropu, Praha, Ústav mezinárodních vztahů, 2004.

Brehmerová, M.: Politická participace cizinců ve Spolkové republice Německo, IMS FSV UK, 2005.

Cyrus, Norbert: Active Civic Participation of Immigrants in Germany, Oldenburg, 2005. z: www.uni-oldenburg.de/politis-europe/download/Germany.pdf - staženo dne 19.5.2008

Eccarius-Kelly, Vera: Party Preferences and Political Participation: The Emergence of Turkish-origin German Voter, New York, Migration Letters, Volume 5, 2008. str. 21-40 z: www.migrationletters.com/200801/20080102Eccarius.pdf - staženo dne 18.5. 2008

Gonul, Tol: Institutionalization of Islam in Germany and the Netherlands: Beyond the Jurisdiction, Florida International University, Miami, 2008. z:

www.miamieuc.org/pdf/institutionalizationofislamgonultol.pdf - staženo dne 18.5. 2008

Herbert, Ulrich: Geschichte der Ausländerpolitik in Deutschland, C.H. Beck Verlag, München 2001.

Sen, Faruk: Forty years later – Turkish Immigrants in Germany, Privat View, Berlin, 2002.

Yavuz , Gurbet Deniz: Turkey's Accession to the European Union: The Role of Immigration, Sabanci University, 2007.

Özdemir, Cem: The Roof of Our Common House is the Constitution, Berlin,Goethe Institut, 2005.

Tisk:

We Want the Catedral, not Minarets:

<http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,489257,00.html> – staženo dne 13.5. 2008

Moschee-Streit: Morddrohungen, Tumulte und Bischofschelte:

http://www.focus.de/politik/deutschland/moschee-streit_aid_63914.html - staženo dne 13.5. 2008

A Mosque for Cologne:

<http://www.iht.com/articles/2007/07/06/opinion/edcologne.php> - staženo 13.5. 2008

Deutschland: Weniger Kirchen, mehr Moscheen:

http://www.focus.de/politik/deutschland/deutschland_aid_119798.html - staženo 4.5. 2008

Moscheebauten erregen ganz Deutschland:

http://www.welt.de/politik/article1203509/Moscheebauten_erregen_ganz_Deutschland.html - staženo 4.5. 2008

How Well Are Immigrants Integrating into German Society?

<http://www.goethe.de/ges/pok/prj/mig/en3146846.htm> - 11.2. 2008

Turks in Germany - Are they a bridge or an obstacle to Turkey's EU membership?

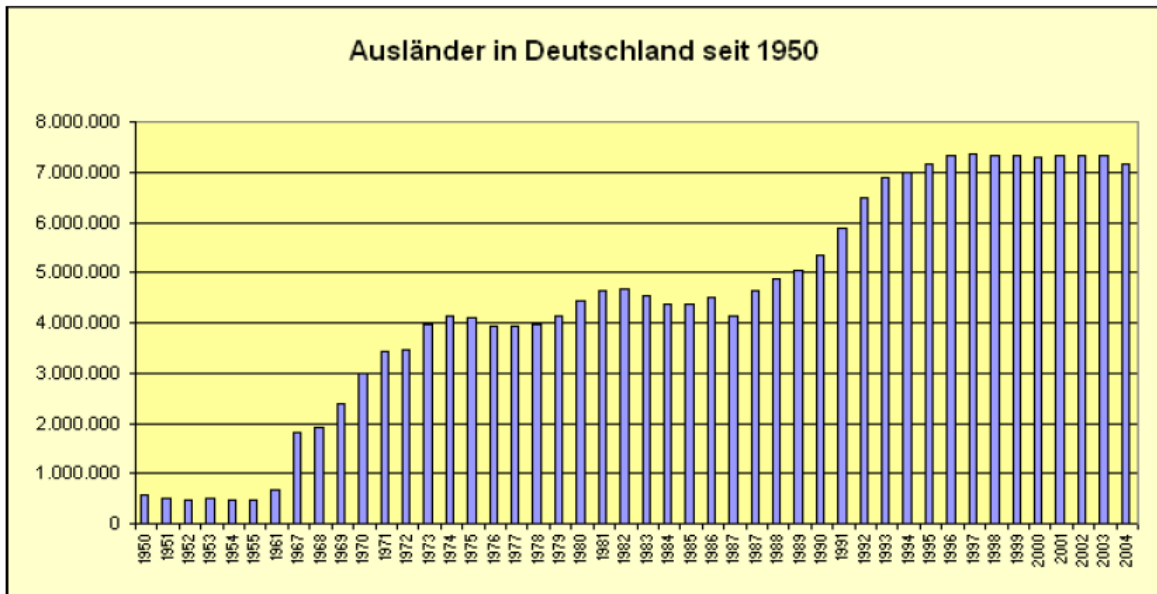
<http://www.turkishweekly.net/comments.php?id=2264> – staženo 19.5. 2008

Abuse plagues Muslim women in Germany - Traditional attitudes linger, leading to forced marriages and violence:

<http://www.msnbc.msn.com/id/12812607/> - staženo 20.5. 2008

Přílohy

Příloha 1: Cizinci v Německu od roku 1950

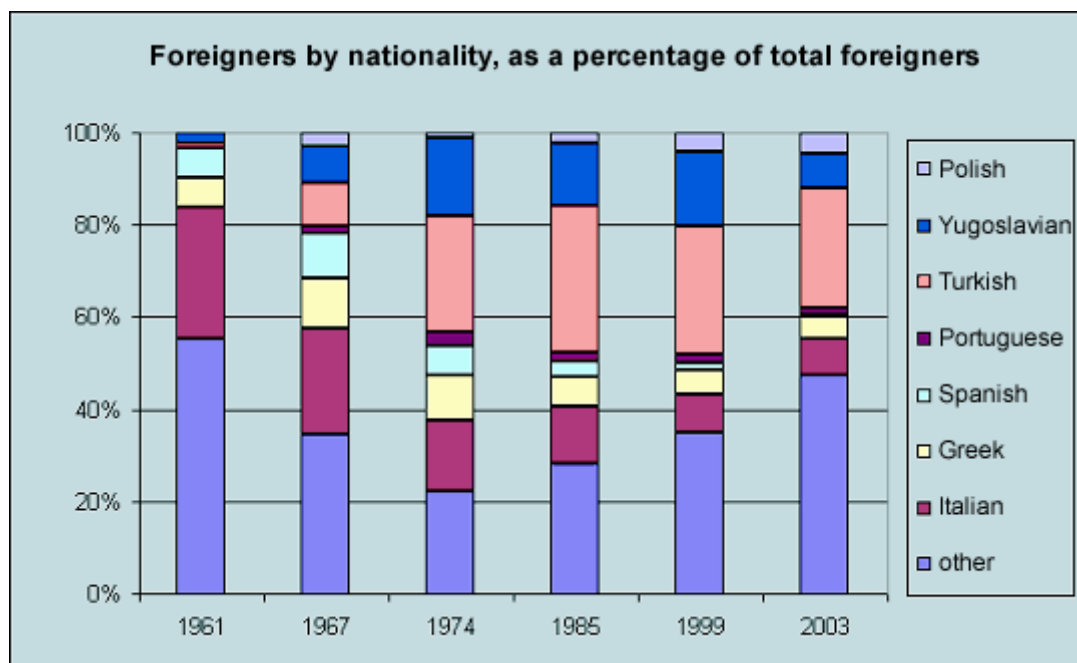

Source: Federal Statistical Office

Zdroj:

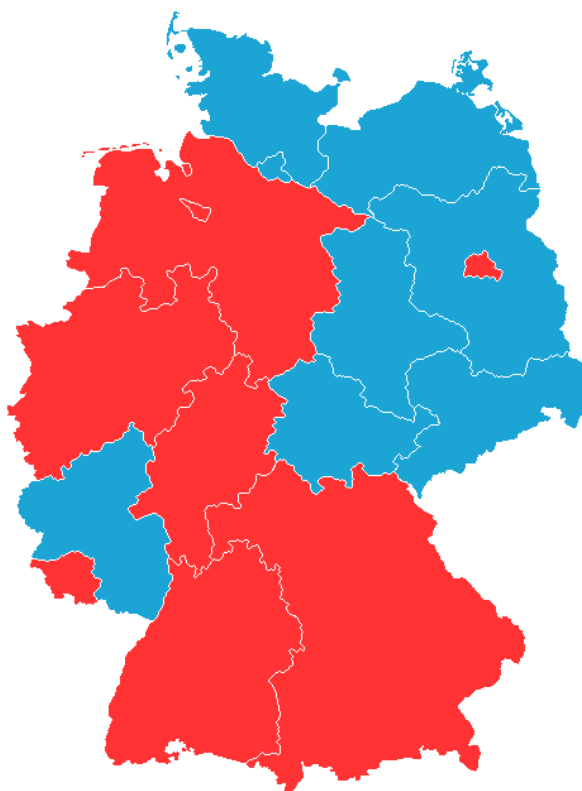
http://www.bmi.bund.de/Internet/Content/Common/Anlagen/Broschueren/2005/Zuwanderungspolitik_und_Zuwanderungsrecht_en.templateId=raw.property=publicationFile.pdf/Zuwanderungspolitik_und_Zuwanderungsrecht_en.pdf str. 8.

Příloha 2: Cizinci dle národnosti z celkového počtu cizinců

Zdroj: http://www.zuwanderung.de/images/img/large/1_1_en.gif

Příloha 3: Státy, kde byl přijat školský zákon o zákazu náboženských symbolů ve školách (červeně vyznačené)

Zdroj: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3f/Kopftuch_im_Schuldienst_Deutschland.png

Příloha 4: Počet Tureckých obyvatel v SRN

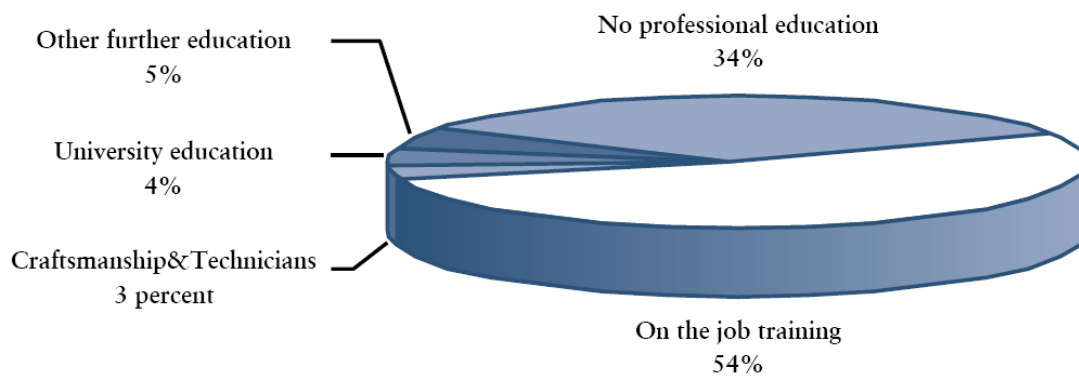
Distribution of Turkish Migrant Citizens in Germany			
Year	Total	Year	Total
1961	7,116	1981	1,546,300
1962	15,300	1982	1,580,700
1963	27,100	1983	1,552,300
1964	85,200	1984	1,425,800
1965	132,800	1985	1,400,400
1966	161,000	1986	1,425,721
1967	172,400	1987	1,481,369
1968	205,400	1988	1,523,678
1969	322,400	1989	1,612,632
1970	469,200	1990	1,694,649
1971	652,800	1991	1,779,586
1972	712,300	1992	1,854,945
1973	910,500	1993	1,918,395
1974	910,500	1994	1,965,577
1975	1,077,100	1995	2,014,320
1976	1,079,300	1996	2,049,060
1977	1,118,000	1997	2,107,426
1978	1,165,100	1998	2,110,223
1979	1,268,300	1999	2,053,564
1980	1,462,400	2000	1,998,536

Source: Federal Bureau of Statistics, Wiesbaden

Zdroj: Faruk, Sen: Forty years later – Turkish Immigrants in Germany. Privat View, 2002, str. 31

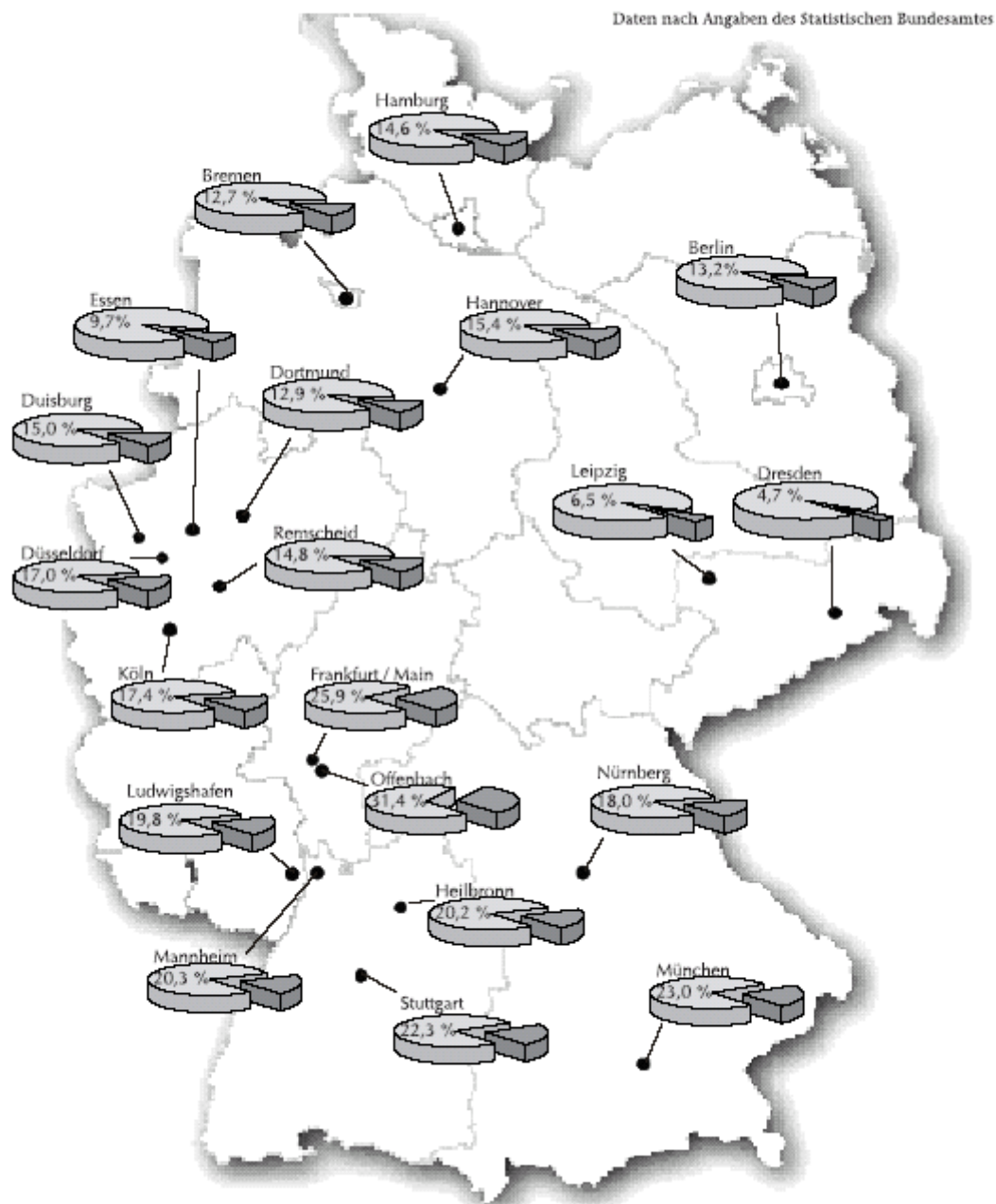
Příloha 5: Vzdělání Turků v Německu mezi 18 a 29 lety

The Choice of Professional Education Level among Turks between the ages of 18-29 years

Zdroj: Faruk, Sen: Forty years later – Turkish Immigrants in Germany. Privat View, 2002, str.32

Příloha 6: Poměr cizinců v německých městech v roce 2003

Abbildung 8: Ausländeranteile in ausgewählten Städten im Jahr 2003³

Zdroj:

http://www.bundesregierung.de/nsc_true/Content/DE/Publikation/IB/Anlagen/strukturdaten-ausl_C3_A4ndische-bev_C3_B6lkerung.templateId=raw.property=publicationFile.pdf/strukturdaten-auslaendische-bevoelkerung-str.11

Příloha 7: Počet a poměr tureckého obyvatelstva k neněmecké populaci v SRN

Table 1.1 Germany's non-German population and Turkish minority

Year	Non-German population	%	Turkish minority	%
1961	686,200	1.2	6,700	1.0
1970	2,600,600	4.3	249,400	16.5
1973	3,966,200	6.4	605,000	15.2
1977	3,948,300	6.4	508,000	12.9
1987	4,240,500	6.9	1,453,700	34.3
1989	4,845,900	7.7	1,612,600	33.3
1990 ^a	5,342,500	8.4	1,675,900	32.0
1991 ^b	5,882,300	7.3	1,779,600	30.3
1992	6,495,800	8.0	1,854,900	28.6
1993	6,878,100	8.5	1,918,400	27.9
1994	6,990,510	8.6	1,965,577	28.1
1995	7,173,900	8.7	2,014,311	28.1
1996	7,314,000	8.9	2,049,060	28.0
1997	7,365,800	9.0	2,107,400	28.6
1998	7,319,600	9.0	2,110,223	28.8
1999	7,343,600	8.9	2,053,600	27.9
2000	7,296,800	8.8	1,998,500	27.3
2001	7,318,600	8.7	1,947,900	26.6
2002	7,335,592	8.9	1,912,169	26.2
2003	7,334,765	8.7	1,877,661	25.6

Notes: a) Data from 1961-90 for the 'old Länder'.

b) Data from 1991 for the 'old' and 'new' Länder.

Source: Statistisches Jahrbuch für die Bundesrepublik Deutschland (2004).

Zdroj: Kaya, Ayhnan, Kentel Ferhat: Euroturks – A Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?, CEPS, 2005, Brusel. Str. 8.

Příloha 8: Počet naturalizovaných německých Turků

Table 1.2 Naturalisation of German-Turkish population

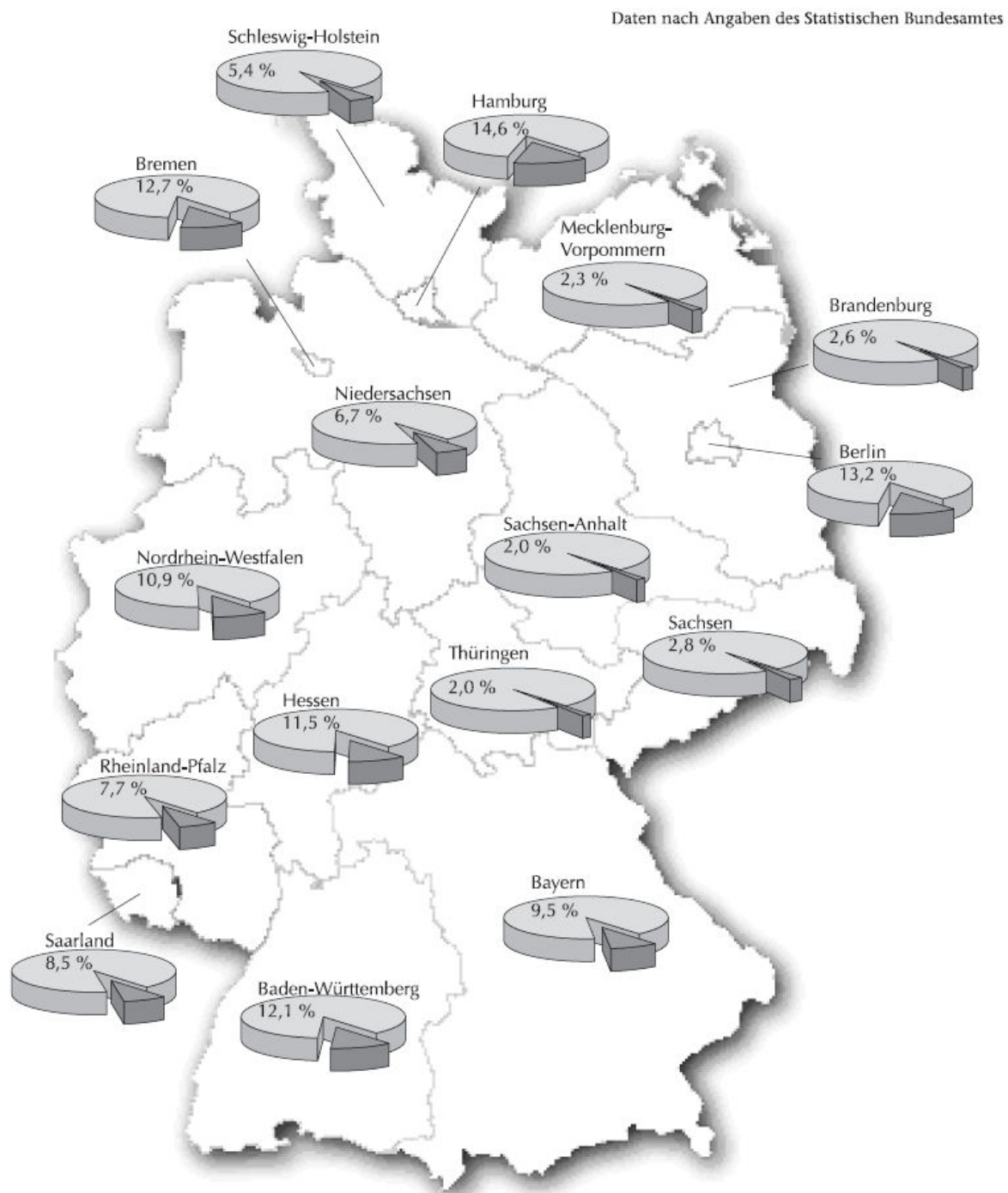
Year	Number of naturalisations
1972-79	2,219
1980-89	10,361
1990	2,034
1991	3,529
1992	7,377
1993	12,915
1994	19,590
1995	31,578
1996	46,294
1997	42,240
1998	59,664
1999	103,900
2000	82,800
2001	75,600
2002	64,631
2003	56,244
Total	625,981

Source: Federal Statistical Office Germany, Weisbaden (2004).

Zdroj: Kaya, Ayhnan, Kentel Ferhat: Euroturks – A Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?, CEPS, 2005, Brusel. Str. 10

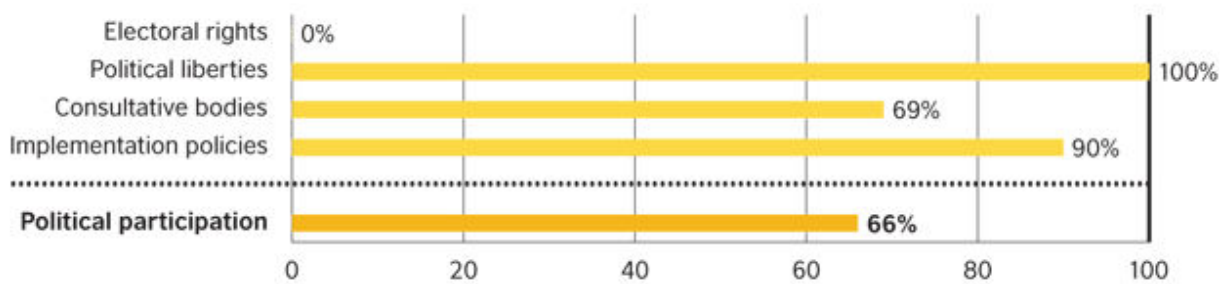
Příloha 9: Poměr cizinců ve státech SRN

Abbildung 7: Ausländeranteile in den einzelnen Bundesländern im Jahr 2003

Zdroj: http://www.bundesregierung.de/nsc_true/Content/DE/Publikation/IB/Anlagen/strukturdaten-ausl_C3_A4ndische-bev_C3_B6lkerung,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/strukturdaten-auslaendische-bevoelkerung - str.10

Příloha 10: Procentuální úspěšnost Německa v politické participaci imigrantů dle MIPEX:

Zdroj: <http://www.integrationindex.eu/printversion/2389.html>

Příloha 11: Volební preference Němců tureckého původu v Severním Porýní-Vestfálsku v letech 2000-2006

Table 2. Voting Intentions among Turkish-Origin Residents in North Rhine-Westphalia: 2000-2006

Party/Year	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
SPD	39.7%	34.4%	31%	32.5%	36.6%	47.5%	47.9%
CDU	6.1%	5.9%	5.9%	7.1%	4.5%	5.7%	4.7%
Greens	3.4%	12.3%	8.5%	9%	12.2%	10.6%	8.4%
FDP	7.6%	1.4%	2.5%	1.0%	0.8%	0.3%	0.9%
PDS/Left	-	-	-	-	-	2.1%	3.0%

Source: Sauer, "Perspektiven des Zusammenlebens," Essen, Zentrum für Türkeistudien, 2007.

Zdroj: Eccarius-Kelly, Vera: Party Preferences and Political Participation: The Emergence of Turkish-origin German Voter, New York, Migration Letters, Volume 5, 2008, str. 31